

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Katedra antropologie a zdravotní vědy

Diplomová práce

Bc. Lucie Mráčková

Sexuální výchova a její vliv na rozvoj sexuality
u adolescentů

Olomouc 2012

Vedoucí práce: MUDr. Kateřina Kikalová, PhD.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením MUDr. Kateřiny Kikalové, PhD a všechny použité odborné i literární zdroje jsem uvedla do seznamu použité literatury.

V Olomouci dne

Podpis.....

Poděkování

Děkuji MUDr. Kateřině Kikalové, PhD. za odborné vedení diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat za technickou podporu a spolupráci svému manželovi Pavlovi Mráčkovi.

Obsah

ÚVOD	5
1 CÍL PRÁCE	6
2 TEORETICKÉ POZNATKY	7
2.1 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA.....	7
2.1.1 Pojmový aparát	8
Sexualita.....	8
Pohlavní pud a potřeba	11
2.2 HISTORIE SEXUALITY A SEXUÁLNÍ VÝCHOVY.....	12
2.2.1 Starověký Egypt.....	12
2.2.2 Hluboký středověk – počátek křesťanství.....	13
2.2.3 Druhá polovina 19. století.....	13
2.3 AKTUÁLNÍ STAV VÝUKY SEXUÁLNÍ VÝCHOVY V ČR.....	14
2.3.1 Cíle sexuální výchovy.....	14
2.3.2 Model sexuální výchovy	15
2.3.3 Obsah sexuální výchovy	16
2.3.4 Principy sexuální výchovy.....	18
2.3.5 Metody používané v sexuální výchově.....	20
2.4 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V RODINĚ.....	21
2.4.1 Rodina a její definice	21
2.4.2 Rodina a sexuální výchova	22
2.4.3 Rodinná pravidla sexuální výchovy.....	23
2.4.4 Proč neučit sexuální výchovu ve škole?	24
2.4.5 Současná česká rodina a její vliv na rozvoj sexuality.....	26
2.5 ROZVOJ SEXUALITY	27
2.5.1 Lidská sexualita v různých oblastech vývoje	27
2.5.2 Sociální vliv vrstevníků a médií na rozvoj sexuality.....	32
2.6 VZTAH MLADÝCH LIDÍ K SEXUALITĚ	33
3 METODIKA PRÁCE	35
4 VÝSLEDKY PRŮZKUMU	37
4.1 NEJČASTĚJŠÍ INFORMAČNÍ ZDROJE	37

4.2 KVALITA ZNALOSTÍ.....	40
4.3 POSTOJE.....	42
DISKUZE	46
ZÁVĚR	48
SOUHRN	49
SUMMARY	50
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	51
SEZNAM PŘÍLOH.....	54
ANOTACE	60

Úvod

Sexuální výchova je v poslední době velmi diskutované téma. Názory na její výuku ve školách se různí. Jedni považují sexuální výchovu za nezbytnou, druzí zastávají názor, že sexuální výchova do škol nepatří, že je výlučně věcí rodiny a rodičů.

Výuka sexuální výchovy značně ovlivňuje budoucí život každého jedince. Diskutovaným problémem je, zda hovory o sexualitě ponechat pouze na rodičích nebo poskytovat dětem a mládeži informace, týkající se mnohdy velmi intimních oblastí, ve školách. Odpůrci výuky ve školách velmi rozumně argumentují rozdílným dozríváním osobností mladých lidí a možnosti získání důležitých informací buďto moc brzy nebo příliš pozdě (Anchell, 2010). Zastánci zase poukazují na statistiky nechtěných těhotenství a potratů před a po zavedení výuky do škol (Hajnová, 2003). Obě má své stinné stránky, škola se jen těžko může trefit do názorů na obsah sexuální výchovy všech rodičů. Ortodoxní křesťanská rodina jen těžko bude chápat edukaci svých dětí o antikoncepci či možnosti interrupce. Naopak rodiče také nejsou vždy ti, co to s dětmi myslí dobře. V dnešní době není výjimečné domácí násilí páchané na dětech, sexuální zneužívání vlastních i přiznáných dětí. Rodiče tohoto typu o sexuální výchovu ve škole nestojí proto, že by mohla dítěti uškodit, ale proto, že by dítěti mohlo přijít jejich chování špatné a mohlo by se začít bránit. V souvislosti se sexuální výchovou ve školách vyvstává také etický problém, protože sexuální výchova bývá zaměřena z velké části jen na prevenci a velmi málo na tvorbu kvalitních postojů důležitých k vytvoření fungující rodiny.

Diplomová práce zkoumá vliv sexuální výchovy na rozvoj sexuality u mládeže od 15 do 19 let. Je zaměřena na sexuální výchovu nejen ve školách, ale také v rodině a v kolektivu vrstevníků. Snaží se zjistit, jaké jsou nejčastější zdroje informací této věkové skupiny, jakým informacím přikládají největší váhu, ale také jestli získané informace umí použít v praktickém životě, jestli rozumí základním odborným výrazům, jaké postoje mají v této oblasti vytvořené. Průzkum probíhal na vybraných středních školách v Ostravě. K tvorbě teoretické části práce byly použity zdroje zastánců i odpůrců výuky sexuální výchovy z řad zkušených odborníků.

1 Cíl práce

Problematika sexuální výchovy a jejího vlivu na rozvoj sexuality je velice obsáhlá. Hlavními cíly Diplomové práce jsou:

1. Zjistit, jak kvalitní jsou vědomosti, zdroje informací a postoje v oblasti sexuální výchovy u žáků středních škol, tj. mladých lidí ve věku od 15 do 19 let.
2. Zjistit vliv získaných vědomostí na vytvoření hodnotových postojů v sexuálním chování mládeže, konkrétně v oblasti antikoncepce v souvislosti s věkem.

Předpoklady:

1. Sexuální chování bude u dívek zodpovědnější než u chlapců.
2. Pro mládež bude důležitější hovořit o problémech v oblasti sexuality s vrstevníky než s učiteli, rodiči nebo jinými odborníky.
3. Pro respondenty budou mít informace od rodičů a školy větší váhu než od vrstevníků a jiných zdrojů.

2 Teoretické poznatky

Následující kapitoly shrnují obecné poznatky problematiky sexuální výchovy a rozvoje sexuality v jednotlivých etapách života. Zaměřeny jsou z většiny na období adolescence. Zmiňují se o historii sexuality a sexuální výchovy, vysvětlují základní pojmy, hovoří o vlivu prostředí na sexuální výchovu v rodině i škole. K tvorbě byly použity zdroje českých i zahraničních autorů.

2.1 Sexuální výchova

Pod pojmem sexuální výchova si člověk může představit mnoho. Základním úkolem je objasnit, co vše sexuální výchova znamená. Prvním krokem je vysvětlení jednotlivých pojmů, seznámení se s základními výrazy, které se v oblasti sexuální výchovy vyskytují a vyjasnění, co přesně znamenají. Protože současné rozpory o to, zda se sexuální výchova má či nemá učit ve školách, stojí především na neúplné informovanosti lidí o základních pojmech.

Dalšími body zájmu jsou nejen historie výuky sexuální výchovy, ale také historické postoje k sexu a sexualitě, které sexuální informovanost nutně ovlivňovaly. A protože s minulostí úzce souvisí přítomnost i budoucnost, je vhodné zmínit se o současném stavu této oblasti v našich školách.

Většina rodičů s postoji proti výuce sexuální výchovy ve škole žije v domněnání, že se jejich děti ve škole učí masturbovat či navazovat sexuální partnerství. Je nutné obeznámit se s náplní výuky tohoto předmětu. Protože obsahem výuky jsou informace, které jsou pro život současných lidí velmi důležité. Je tedy otázkou, zda rodina dokáže poskytnout tak kvalitní informace svým dětem sama. Na druhou stranu ale rodiče mají státem dané právo rozhodovat o svých dětech a proto by měli mít možnost rozhodnout se, jaké informace škola může jejich dětem poskytnout. Zejména jedná-li se o předmět utvářející postoje a hodnoty. Tímto předmětem není pouze sexuální výchova, ale také například etická výchova.

2.1.1 Pojmový aparát

Kapitola vysvětluje obsah pojmového aparátu. Vysvětluje základní pojmy jako sexualita nebo pohlavní pud.

Sexualita

„Sexualitou označujeme soubor vlastností a jevů, vyplývajících z fyzického a psychického vztahu, zpravidla mezi mužem a ženou“ (Janiš, 2007 a, s. 47).

Slovo sexualita je odvozeno od latinského slova *sexus*, tedy pohlaví, pohlavnost, pohlavní pud. Toto označení ale svádí pouze k pohlavní rozdílnosti.

Jak píše Janiš (2008), sexualita se dotýká široké oblasti osobnosti, která se vztahuje k sexuálnímu chování. Existují rozdíly mezi sexuálním chováním ženy a muže. V naší kultuře je tradiční přístup k sexualitě z pozice muže jako dominantního partnera. Nejedná se jen o samotný pohlavní akt, nýbrž třeba i žádost o ruku, kdy je i dnes předpokládán tento krok od muže. Dalšími příklady mohou být například placení v restauraci (je běžné, že za ženu platí muž). I přesto, že doba již pokročila, jsou muži ti, kteří by měli udělat první krok při seznamování. Podobně je to i s nástupem na mateřskou dovolenou. I když se dnes již najdou muži, kteří jdou na rodičovskou dovolenou za svou ženu, běžné to rozhodně není. Stále je muž častěji považován za toho, kdo zajišťuje finance a je hlavou rodiny. Sexualita je úzce provázána s vývojem etických a estetických tendencí.

Weiss (2011) se o sexualitě vyjadřuje, jako o komplexním procesu založeném na biologických, psychologických a sociálních determinantách, které se projevují ve vzájemné součinnosti. Biologickým základem sexuality je přitom tzv. pohlavní dimorfismus, určený chromozomálním pohlavím, hormonálními poměry a morfologií pohlavních orgánů.

Sexualita v lidském životě plní jisté funkce. Úplně nejzákladnější funkcí je reprodukce. Ta je založena na sexuálním styku jedinců opačného pohlaví a i když dojde k početí jen z nepatrného množství styků, pořád je reprodukce základem podstaty sexuality. Další z funkcí sexuality je funkce komunikační. Intimita vznikající mezi dvěma lidmi je nejosobnější komunikací. Podle známých psychologů zastoupených například S. Freudem plní sexualita člověka funkci redukce napětí. Freud to demonstruje na podílu sexuálního pudu na celoživotní chování jedince (Janiš, 2007 b).

S pojmem sexualita se úzce pojí pojmy jako jsou sexuální identifikace, sexuální role, sexuální preference a sexuální chování.

Sexuální identifikaci nebo také identitu můžeme zjednodušeně vysvětlit jako příslušnost k ženskému nebo mužskému pohlaví (Janiš, 2007 b). Pocit příslušnosti k jednomu z pohlaví vzniká již ve druhém trimestru intrauterinního života, na základě genetických a fetálně gonadálních determinant. Její formování pak probíhá v postnatálním období součinností této predispozice s vlivy okolí (Weiss, 2011). Nebo také, podle Janošové (2008), je jádrová pohlavní identita z největší části výsledkem biologických determinant, samotné její prožívání je ale otázkou psychologickou.

Jak už je řečeno výše, vedle biologické předurčenosti pohlaví, se na utváření sexuální identity podílí i vlivy okolí, především vlivy kulturní. Existují totiž společnosti, která považují určitý druh chování za typicky mužský a jiná, která totéž chování přisuzují ženám. Například v muslimských zemích bývalo běžné mnohoženství. V Africe existují stále kmeny, kde je naopak běžné mnohomužství. V současné době je, ve vyspělých zemích, trendem emancipace, snižování kulturně specifických rozdílů mezi ženami a muži. Nicméně projevy biologické a psychologické zůstávají zachovány. Typické vlastnosti přisuzované mužům jsou dominance, asertivita, prostorová představivost, naproti tomu ženám jsou přiřazeny spíše vlastnosti jako emocionalita, empatie, submisivita (Weiss, 2011).

Porucha sexuální identifikace je klasifikována jako nemoc uvedená v Mezinárodní klasifikaci nemocí. Choroba se nazývá transsexualitou a je definována změnou sexuální identifikace. Tedy případ, kdy se jedinec psychicky ztotožní jako příslušník druhého pohlaví. Cílem transsexuálů je dosáhnout změny pohlaví prostřednictvím chirurgické operace, které předchází zdlouhavá hormonální léčba. Než ji jedinec podstoupí, musí projít složitým psychologickým vyšetřením. Jedním z důvodů je, že po operaci již není možné zplodit nebo porodit dítě, většina těchto operací navíc změní sexuální požitek z aktu. Při změně pohlaví z ženy na muže není zaručena ani funkčnost pohlavního orgánu (Janiš, 2007 b).

Podmínka pro definitivní změnu pohlaví je již zmíněné složitě psychologické vyšetření, které vyvrátí možnou jinou chorobu (např. schizofrenii). Přičemž psychická identita s opačným pohlavím by měla u nemocného trvat kontinuálně nejméně dva roky (Janiš, 2007 b).

Nicméně je třeba rozlišovat transsexualitu od transvestitismu a ten od travesti.

Transvestitismus je považován za sexuální odchylku, kdy jedince určitého pohlaví, převážně jde o muže, vzrušuje oblékat si šaty opačného pohlaví a jednat v určitých situacích jako žena. Přičemž ale v nejmenším netouží stát se příslušníkem opačného pohlaví. Jde o částečnou poruchu sexuálního sebeuvědomění. Je zajímavé, že muži transvestité jsou častěji heterosexuálové a jejich jinakost jim v tolerantním vztahu nemusí vůbec překážet. Travesti v podstatě není žádnou odchylkou v sexualitě, protože oblékání do šatů opačného pohlaví není spojeno se sexuálním vzrušením. Jde jen o legraci či recesi. Oproti transvestitům jsou v této „komunitě“ častěji zastoupeni homosexuálové (Janošová, 2008).

„Sexuální role je vnějším projevem pohlavní identity“ (Weiss, 2011). Na utváření sexuálních rolí se podílí kulturně – společenské vlivy získané hlavně během výchovy v rodině. Hlavní identifikační osoby pro dítě jsou především rodiče, kteří vytvářejí adekvátní vzorce chování a postojů k opačnému pohlaví. Již v předškolním věku dochází ke dvěma jevům, a to k identifikaci s rodičem (nebo jinou dospělou osobou) totožného pohlaví a ke komplementaci nebo vzájemnému doplňování se s příslušníkem opačného pohlaví. Proces pokračuje školním obdobím, kde se k rodičovskému příkladu připojuje vliv vrstevníků, školy, médií aj. Chování nejbližšího okolí k dítěti už od nejtělejšího dětství přispívá k potvrzování jeho identity, může však i prohlubovat budoucí nejistoty a konflikty v sexuální oblasti. Uvědomění si své sexuální identity se projevuje navenek formou sociální role již v předškolním věku. Ve školním věku se pohlavní identita potvrzuje tzv. homosociálním chováním, což zahrnuje preferenci přátel stejného pohlaví, formování zájmů typických pro dané pohlaví, případně nezáměr o aktivity typicky přisuzované druhému pohlaví. Aktivity typicky chlapecké zahrnují např. zájem o bojovné sporty jako fotbal, hokej nebo o technické směry. Naproti tomu k dívčím zálibám patří hraní s panenkami, hry na princezny, domácnost. Změna nastává až v období puberty vlivem rozvoje sexuality, citů, tužeb a experimentování. Rozdíly v zájmech a psychických schopnostech trvají ale celý život (Weiss, 2011).

Sexuální preference je způsob, kterým jedinec dosahuje uspokojení svých sexuálních tužeb a objektů, které ho eroticky přitahují. Poruchy sexuální preference jsou známy pod pojmem sexuální deviace. Jejich etiopatogeneze není zatím objasněna, předpokládá se, že základem jsou faktory vrozené. Prostředí ovlivňuje sexuální preference až na základě konstitučních mechanismů. Většina sexuálních deviací se projeví v pubertě a adolescenci. Teprve v pubertě svědčí obsah sexuálních fantazií o deviaci a to i přes to,

že se podobné chování mohlo objevit už v prepubertálním období. Experimentování v období před pubertou nemusí vůbec signalizovat deviantní sklony. Naopak tyto sexuální experimenty se objevují i v dospělosti u sexuálně normálních dětí (Weiss, 2011).

Sexuální chování: první genitální stimulace spojená s uspokojením byla popsána již ve věku 6 měsíců u chlapců i dívek. A až do zahájení pohlavního života je masturbace převládající sexuální aktivitou (Weiss, 2011).

Machová (1998) ve své publikaci píše, že v předškolním a školním věku jde především o poznávání vlastního těla a hraním si s jeho částmi. Většinou náhodou najdou děti místo, které drážděním vyvolává příjemný pocit a takové chování proto opakují. Jako způsob uspokojování sexuální touhy a uvolňování sexuálního napětí dochází k masturbaci až v pubertě. Masturbace je poté až do zahájení párového sexuálního života nejdůležitější formou uvolňování sexuální energie.

Mezi projevy sexuálního chování zahrnujeme tzv. sexuální hry, s nejčastějším výskytem okolo pěti let. Nebývají erotického charakteru, projevují se zejména vzájemnou explorační intimitou, napodobováním sexuálního chování dospělých avšak vždy v nekoitální formě. Projevy sexuálního chování jsou zcela přirozené. Trestání a zakazování může být více na škodu než k užitku (Machová, 1998).

Pohlavní pud a potřeba

Pud je „biologická síla, při které jedinec pociťuje nediferencovanou, neuvědomělou nebo nedostatečně uvědomovanou základní potřebu a v zájmu jejího uspokojení vyvíjí určitou činnost“ (Janiš, 2007 a, str. 44).

Pohlavní pud je chápán jako hnací síla vrozeného původu, k činnostem, které se projevují v emoční a konativní části osobnosti. Během lidského života se projevuje různými individuálně podmíněnými způsoby. Sexuální pud se řadí mezi základní lidské pudy. Základem je výběrová a sblížovací tendence jednotlivce zaměřená na příslušníky opačného pohlaví. Jeho základem je hormonální řízení a na ně navazující psychické nadstavby, zejména citové. Oproti ostatním, pohlavní pud zaujímá v životě člověka speciální místo. Což vymezuje i patrný rozdíl mezi sexualitou a erotikou. Erotično je vázáno na citovou složku lidského vnímání na rozdíl od sexuality, která zahrnuje potřeby čistě tělesné (Janiš, 2005).

2.2 Historie sexuality a sexuální výchovy

Sex a vše s tím související má svou historii od dob, kdy se člověk stal člověkem. Z období pravěku se můžeme jen domnívat, jak to mezi lidmi chodilo, co se týká výběru partnera, natož nějaké sexuální výchovy. Z období okolo 40 000 let před n. l. se však dochovalo značné množství uměleckých výtvorů tehdejšího člověka, na kterých je vyobrazena či vymodelována žena. To samotné svědčí o tom, že pravěký člověk byl do reprodukce zapojen i citově.

Pravěcí muži nevyobrazovali na stěny jeskyní pouze ženy, ale zachycovali také samotný milostný akt, a to nejen mezi lidmi, ale také mezi zvířaty. Patrný rozdíl mezi těmito dvěma vyobrazeními je především v poloze, kterou aktéři zaujímají. Ačkoliv nemůžeme předpokládat věrnost partnerů, výběr protějšku již pravděpodobně byl založen na sympatiích a náklonnosti (Janiš, 2004).

2.2.1 Starověký Egypt

V období starého Egypta trval lidský život v průměru 30 let. I když existovali až 60 let staré výjimky. Z tohoto důvodu bylo třeba začít sexuální život poměrně (na dnešní poměry) brzy. Dívky ve věku 12 let byly povětšinou již vdané matky. Znamý faraón Tutanchamon se sám oženil již v devíti letech. Ačkoliv manželství obyčejného egyptřana byla z velké části monogamní (měl pouze jednu zákonitou manželku), nebylo výjimečné, že vlastnil harém s dívkami, které obšťastňoval ještě kromě své zákonité manželky. Toto mnohoženství však mělo svá pravidla, například dostatečný příjem pro uživení takto početné skupinky žen. V době starého Egypta se lidé začínali zajímat o sexuální výchovu. Ať už se jednalo o antikoncepci či předmanželský sexuální výcvik. Staroegyptští lékaři měli i své metody k určení těhotenství (Janiš, 2004).

Předmanželský výcvik vyhledávali mladíci před uzavřením sňatku. Učitelkami jim byly zkušené starší ženy, které je vzdělávali nejen teoreticky, ale také prakticky. Velmi oblíbené byly v tomto směru Syřanky.

Antikoncepce zaznamenaná na papyrusech popisovala nejrůznější metody. Jednou z metod bylo použití sloniho nebo krokodýlího trusu před aktem lásky. Do trusu se přidávaly nejrůznější příměsi jako drcené mandle, jádra granátového jablka atd.

Již před 5000 let používali egyptští lékaři metodu k **diagnostice těhotenství**, a to

dokonce i s určením pohlaví plodu. Provádělo se tak, že matka v podezření zalévala svou močí odděleně semínko pšenice a ječmene. Pokud vyrostly, znamenalo to, že bude matkou. Pokud vyrostla pšenice, narodí se holčička, pokud ječmen, bude to chlapec. Pokud nevyroste nic, těhotná není. Na začátku 20. století byla tato metoda potvrzena vědeckým výzkumem. Jediné co se nepotvrdilo, bylo zjištění pohlaví plodu (Janiš, 2004).

2.2.2 Hluboký středověk – počátek křesťanství

S nástupem křesťanství začíná doba tabuizace sexu. Katoličtí svatí považují sex za dědičný hřích, ženu za nástroj ďábla a pouhou myšlenku na soulož za provinění. Naprosto nepřipustný je sex předmanželský, ale i ten manželský musí být omezen na minimum, a i přesto bylo hříšné obcovat s manželkou. Průkopníkem těchto myšlenek je sv. Augustin. Přestože považuje za hřích téměř vše včetně ženy samotné, sám žil část svého života s milenkou, přestože byl vázán celibátem.

S rozmachem křesťanství se přirozeně začíná bojovat i s prostitucí, kterou se nikdy nepodařilo zcela vymýtit. V době, o které se zmiňujeme, byly prostitutky viditelně odlišovány od počestných žen, a to nejen místem, kde se mohly pohybovat, ale také žlutým lemlem na rukávech. Radikální byly názory na potraty a to v jakémkoli stádiu těhotenství. Žena, která podstoupila potrat nebo jen podnikla úkony k zabránění početí po styku, byla souzena stejně jako za vraždu, v převážné většině případů smrtí. Nepřipustná byla také jakákoli antikoncepce, včetně přerušované soulože. Hříchem byl vlastně jakýkoliv sex, který byl uskutečněn za jiným účelem, než za plozením dětí. Křesťanské zákony dokonce určovaly dny, kdy je možno si s manželkou projevovat vzájemnou fyzickou lásku. Zákaz se vztahoval na středu, pátek a neděli, na 40 dní před Velikonocemi a Vánocemi a tři dny před přijímáním. Něco jako sexuální výchova neexistovalo (Janiš, 2004).

2.2.3 Druhá polovina 19. století

První snahy o sexuální osvětu se objevují právě v době před první světovou válkou. Koncem 18. století docházelo k detabuizaci v oblasti sexuálního života. Někteří extremisté, jako například Salzman nebo Winterfeld, doporučovali názorně před žáky pitvat březí samice, pozorovat zvířata při páření v jejich přirozeném prostředí, propagovali domácí porod za účasti celé rodiny a dokonce i dětí ze sousedství, nebo například chodit v domácím prostředí nazí. Ve zmiňovaném období se začínají vydávat knihy a učebnice s tematikou sexuální výchovy. První knihou vydanou v Českých zemích pro edukaci

mládeže je zahraniční publikace Praktická kniha ruční (Wilbaum). V knize se doporučuje realizovat pohlavní výchovu mládeže, především v oblasti masturbace. Sebeukájení, i přes osvětu sexuální výchovy, stále zůstává nežádoucím chováním. S onanií souvisí i ostatní osvětové publikace té doby, jako Zdravověda od S. Kodyma, který onanii předchází tělesnou vyčerpaností. Po počátečním nadšení problematikou pohlavního života zájem veřejnosti laické i odborné klesá. Další vlna zájmu se zvedla až na přelomu 19. století. Zájem vycházel z potřeby. Stále se rozrůstala prostituce, stoupal počet nechtěných těhotenství nebo rozvrat rodin. Na téma sexualita vycházely odborné články v časopisech, byly zakládány společnosti, jež si za svou předmětnou činnost vybraly některou složku z oblasti sexuální osvěty. Poprvé se objevuje pojem sexuální pedagogika. Pro žáky vyšších ročníků gymnázií a středních škol se vydávali učebnice (Janiš, 2009).

Všeobecný názor, že sexuální výchova je věcí rodiny přetrvával, ale na školu stoupal tlak v podobě odborného garantu. Odborné vědomosti získávali žáci v přírodopise, kde se učili o anatomii i fyziologii pohlavních orgánů a rozmnožování, včetně fyziologie těhotenství a porodu. Do výuky byly zařazeny informace o správné intimní hygieně, důraz se kladl také na mravní složku výchovy, tedy na zodpovědný výběr pohlavního partnera a věrnost. Sexuální osvěta se v Čechách začala vyučovat až v roce 1919, tedy se vznikem Československé republiky (Janiš, 2009).

2.3 Aktuální stav výuky sexuální výchovy v ČR

Následující kapitoly popisují stav výuky sexuální výchovy v českých zemích. Zabývají se nejen cíly výchovy, ale mimo jiné také metodikou výuky nebo jejím obsahem.

2.3.1 Cíle sexuální výchovy

Sexuální výchova je proces, který by měl probíhat dlouhodobě v rodinách a škola má funkci v zastoupení nefunkčního chování rodičů. Škola má v oblasti pohlavního vzdělávání nezaměnitelnou roli. Neboť ty důležité informace, které dítě či pubescent nedostane od rodičů, se dovídá právě ve škole. Tam může docházet k situacím, že někteří žáci informace sdělované školou již znají, pro jiné jsou novinkou. Ve škole také probíhá výuka uceleně a komplexně, což přispívá k chápání sexuality v různých souvislostech. Ať už je to rovina vztahová, kulturní, biologická či psychologická (Šulová, 2011).

Současná sexuální výchova má za úkol edukovat žáky nejen v oblastech biologických, ale také formovat žákovu osobnost a motivovat je k usilování o správný životní styl. Hlavními cíly sexuální výchovy je usilování o odklad párového sexuálního života, vybavit mládež informacemi a dovednostmi z oblasti antikoncepce a ochrany před nákazou některou z pohlavních chorob, motivovat mládež k vytvoření fungující rodiny a stabilního manželství, nabádat k věrnosti, informovat o tom, co je škodlivé, nežádoucí a jaké má to či ono chování dopady – včetně morálního, posledním cílem je spolupráce s rodiči (Hajnová, 2002). Cíle sexuální výchovy jsou tedy kognitivní, postoje, ale také behaviorální.

Janiš (2005) rozděluje dílčí cíle podle etap vývoje člověka. Tím dosahuje návaznosti jednotlivých dílčích cílů, tedy že splnění jednoho cíle má za následek dosažení dalšího, vyššího cíle v hierarchii. Hlavními dílčími cíly sexuální výchovy jsou podle Janiše:

- pochopení rozmanitosti projevů sexuality a rozvoje lidské sexuality,
- umět se v sexualitě správně a přiměřeně vyjadřovat a překonávat škodlivá tabu,
- využívat všech chovných podnětů k sexuálnímu utváření žákovy individuality,
- pěstovat vztah k mravním normám, k lidským hodnotám, k úctě k lidem a životu,
- vytvářet vztah, postoje, dovednosti pro ušlechtilé mezilidské vztahy a připravovat na život v partnerství, manželství a rodičovství,
- poskytovat potřebné poučení, postoje a dovednosti při ochraně před nemocemi a jinými nebezpečími, které ohrožují zdraví a život člověka,
- přistupovat s pochopením ke zvláštnostem pohlavní identity a učit děti tyto zvláštnosti respektovat,
- vést k dovednostem vhodného výběru uměleckých a kulturních artefaktů z oblasti sexuality a odstraňovat bariéry mezi představami a běžným životem.

2.3.2 Model sexuální výchovy

V dnešní době se většina veřejnosti shodne na důležitosti výuky sexuální výchovy, rozdíly jsou pouze v tom, čemu která skupina lidí věnuje větší pozornost a na co klade větší důraz. Hodnotově lze sexuální výchovu rozdělit do tří skupin. První ze skupin je **křesťanské pojetí** sexuální výchovy, které klade důraz na sexuální zdrženlivost před manželstvím, na panenství, mateřství a věrnost v partnerství – v tomto případě je jediným možným partnerstvím manželství. Křesťanství nepřipouští žádné antikoncepční

metody kromě té přirozené, kterou je sexuální abstinence a odmítá umělé potraty. Jiným modelem může sloužit **humanisticky zaměřená sexuální výchova**. Humanisté kladou důraz na rozhodování dle vlastního rozumu, prioritou je úcta k životu, svoboda ostatních, na vytvoření vlastních názorů, které jsou obhájitelné. Třetím směrem, kterým se sexuální výchova může ubírat je **pragmatická sexuální výchova**. V tomto směru jde především o prožívání sexuality a zároveň snižování všech nežádoucích doprovodných jevů, jako je přenos pohlavní choroby, nežádoucí těhotenství atd. (Šulová, 2011).

2.3.3 Obsah sexuální výchovy

Obsah sexuální výchovy zahrnuje vědomosti, postoje a dovednosti, návyky a chování, které žák během sexuální výchovy získá (Janiš, 2005).

V současné době se sexuální výchova nevyučuje jako samostatný předmět, ale je začleněna do výchovy rodinné, občanské a do předmětu biologie člověka. Na samotné expozici obsahu výuky sexuální výchovy se podílí přístup učitele. Z výzkumu realizovaného Šilerovou v roce 1997 vyšlo najevo, že se každý pátý učitel zdráhá mluvit o tématech jako je pohlavní styk, onanie a sexuální deviace (Janiš, 2005).

Hajnová (2002) rozděluje jednotlivé dílčí tématické celky do šesti oblastí:

1. člověk – muž a žena,
2. vztahy mezi lidmi,
3. osobní dovednosti,
4. sexuální chování,
5. sex a zdraví,
6. sex a kultura.

Obecnější obsah sexuální výchovy podle Janiše (2005) určuje především aktuální společenská potřeba, ovlivněna růstem nebo objevem negativních vlivů, jako jsou například zvýšený počet interrupcí, vysoká rozvodovost, komerční zneužívání sexuality atd. Dále zde řadí vlivy zemí modelující obecné představy o společnosti v jiných zemích, čímž ovlivňuje také představy o výchově obyvatelů; společenské tradice, kulturu a politiku státu; současné právní a společenské normy; rozvoj vědy nejen v oblasti sexuologie a medicíny, ale také v pedagogice, psychologii a jiných příbuzných vědách; oponující názory, vyplývající ze světonázorových postojů různých sociálních skupin.

Sexuální výchova je zařazena do rámcového vzdělávacího programu pro základní i střední školy. Je průřezovým tématem zasahujícím do oblastí člověk a zdraví, člověk

a společnost, člověk a příroda a s průřezovými tématy osobnostní a sociální výchova a mediální výchova. Témata týkající se sexuální výchovy v oblasti člověk a zdraví jsou vědomosti o lidském těle – životní projevy a potřeby, základní stavba a funkce těla a jeho částí, pohlavní rozdíly mezi mužem a ženou. Dále jsou to partnerství a rodičovství, péče o zdraví zejména v oblasti intimní hygieny, osobní bezpečí. Ve vztahové rovině je třeba žáky informovat o vztazích ve dvojici – pojmy jako kamarádství, láska, manželství a rodičovství, informovat je o pravidlech spokojeného partnerského života (věrnost, důvěra, tolerance). Do oblasti člověk a zdraví se řadí také téma změn v životě člověka – puberta, dospívání nejen tělesné, ale také duševní. Nutná je edukace v oblastech péče o zdraví a hygienu, o rizicích ohrožující zdraví, o prevenci – informace o manipulativní reklamě, formách zneužívání a šikany, zásadách správné komunikace. V oblasti člověk a společnost se sexuální výchova dotýká zejména témat člověk ve společnosti – přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, osobní a neosobní vztahy, morálka a mravnost. Dalším průřezovým tématem člověka a společnosti jsou informace týkající se podobnosti a odlišností lidí, osobnostního rozvoje a zaměření na vnitřní svět člověka. Následuje tématický okruh člověk a příroda, kde se sexuální výchova dotýká především biologie člověka – anatomie a fyziologie, rozmnožování, zdravý životní styl, nemoci, úrazy a jejich prevence (www.msmt.cz).

Ministerstvo školství a tělovýchovy (dále jen MŠMT) vydalo v roce 2010 dokument Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na základních školách. Dokument obsahuje doporučení, jak učit sexuální výchovu na základních školách určenou pro ředitele škol a učitele sexuální výchovy. Doporučení reaguje na změny ve společnosti v posledních letech, se kterými souvisí nástup nových metod komunikace a výměny informací, čímž se zvyšuje riziko negativního ovlivňování zdraví dětí a mládeže. Po otevření hranic v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie, dochází k soužití různých sociokulturních skupin. Nejedná se jen o rozdíly etnické a kulturní, ale také náboženské a socioekonomické. MŠMT poukazuje v souladu s kurikulární reformou na naléhavost systematického přístupu k řešení problematiky sexuální výchovy v souvislosti s aktuálními výsledky různých šetření a analýz realizovaných v této oblasti (nebezpečí spojené s používáním internetu, sexuální zneužívání dětí, zvýšený počet osob nakažených pohlavními chorobami, zejména HIV pozitivními apod.). Text celého doporučení je přístupný na webových stránkách MŠMT (www.msmt.cz).

2.3.4 Principy sexuální výchovy

Principy tvoří rámec výchovného procesu, jsou ovlivněny vnějšími společenskými pravidly a jejich důsledné dodržování zefektivňuje výuku sexuální výchovy. V oblasti sexuální výchovy jsou velmi provázané obecné didaktické principy, jako princip názornosti, postupnosti, návaznosti apod., ale také principy mravní výchovy. Principy sexuální výchovy ukazují velmi těsné propojení výchovy s výukou (Janiš, 2005).

Zárukou odpovědného chování žáka je aplikace postojů naučených v sexuální výchově do jeho vlastního hodnotového žebříčku (Hajnová, 2002). Asi nejlépe zkonstruoval principy sexuální výchovy V. Täubner (Janiš, 2005):

- **Princip spolupráce rodičů a školy**

Primární úloha v oblasti sexuální výchovy náleží rodině. Rodina je pro dítě tím nejpřirozenějším prostředím k její realizaci. Rodiče mají právo být informováni o tom, že jejich potomek ve škole podstupuje sexuální výchovu, mají právo znát obsah výuky, učitel má morální povinnost seznámit rodiče s cíli sexuální výchovy a metodách výuky. Rodič má právo požadovat individuální program ve výuce sexuální výchovy, pokud se její obsah neztotožňuje s jeho názory či přesvědčením. Učitel má právo toto neudělat, jedná-li se o základní informace týkající se vývoje člověka, jeho pohlavních orgánů, znalosti a způsobu přenosu pohlavních chorob, neboť se jedná o znalosti patřící do obecného a základního vzdělání každého člověka.

- **Princip začlenění sexuální výchovy do obecného projektu výchovy dítěte**

Sexuální výchova je jednou ze složek globální výchovy, která se prezentuje v souvislosti s ostatními složkami výchovy. Jinými slovy se sexuální výchova promítá do běžného života a výchovy v jiných situacích než je samotný předmět sexuální výchova. Každý člověk, tedy i učitel se v každodenním životě (stejně tak ve výchovném procesu) chová nepřímo sexuálně. Jako příklad poslouží odlišné chování k dívkám a chlapcům, či projevem úcty k mateřství.

- **Princip vědeckosti v sexuální výchově**

Veškeré informace zprostředkované žákům v sexuální výchově musí odpovídat současným vědeckým poznatkům. Učitel musí všechny podávané informace transformovat na kognitivní úroveň žáků.

- **Princip důvěry**

Informace sdělované učitelem jsou mnohdy velmi intimního charakteru. Učitel formuje žákovi postoje v sexualitě důležité pro jeho současný nebo budoucí život. Pocit důvěry k učiteli je důležitý, protože jen důvěryhodnému člověku se dítě svěřuje se svými intimními problémy. Vytvoření vysokého stupně důvěry mezi žáky a učitelem vytváří lepší prostředí pro dotazování žáků, svěřování se a poskytování účinných rad.

- **Princip koedukovanosti v sexuální výchově**

Vědomosti chlapců a dívek v oblasti pojmového aparátu v oblasti sexuální výchovy by měly být na stejné úrovni. K vytvoření intimnější atmosféry vedoucí k větší otevřenosti lze odděleně vyučovat jen některá témata například masturbace. Koedukace umožňuje nácvik dovedností, mravů, etikety mezi chlapci a dívkami a umožňuje učení se k vzájemnému respektování v oblasti názorové i postojové.

- **Princip etičnosti v sexuální výchově**

Principem etiky je socializační identifikace jedince a jeho schopnost společenského fungování. Sexuální výchova děti učí mravnímu chování v oblasti sexuality, jde tedy o výchovu mravní, a to především v partnerských vztazích. Vychovává děti k úctě k ženám, dětem, rodičům, k partnerství, manželství a rodičovství. Neméně důležitou složkou je výchova k sexuální zdrženlivosti a věrnosti.

- **Princip aktivity žáka a spolupráce s ním**

V sexuální výchově jde o vytvoření trvalých hodnot, které budou žáka ovlivňovat od začátku až do konce života, proto je důležitá žákova vysoká aktivita a spolupodílení se na výchově. Učitel vyučující sexuální výchovu volí ve svých hodinách především aktivizační metody. Žák, aby měl opravdu správný postoj k oblasti sexuality, se musí s hodnotou identifikovat a musí ji interiorizovat.

- **Princip komplexnosti a harmonie**

Principem je myšlen rozvoj všech částí sexuální výchovy najednou. Znamená to, že již při zahájení sexuální výchovy se učitel dotýká všech jejích oblastí, samozřejmě s přihlédnutím k věku. Čím je žák starší, tím více se jednotlivá témata prohlubují a rozšiřují. Mezi jednotlivými oblastmi sexuální výchova je žádoucí harmonie, stejně tak jako mezi tématy a vlastním vytvářením postojů, dovedností a chování žáků.

- **Princip osobnosti pedagoga**

Sexuální výchovou je v každé škole pověřen minimálně jeden učitel. Pokud se na škole vyučuje sexuální výchova jako samostatný předmět, je tento učitel pověřen jeho vedením, pakliže je sexuální výchova zařazena do ostatních předmětů, sexuální pedagog koriguje obsah sexuální výchovy ve všech těchto předmětech. Učitel pověřený touto funkcí musí mít patřičné vzdělání nejen v psychologii a pedagogice, ale také v sexuální výchově. Kromě vyučování předmětu (nebo jeho korigování) provádí učitel na škole také poradenskou činnost v této oblasti.

- **Princip přiměřenosti**

Princip přiměřenosti je chápán nejen v souvislosti s věkem žáků, ale také v souvislosti s regionem a jeho tradicemi, sociální skupinou, světovému názoru. V principu přiměřenosti se také promítá princip individuálního přístupu. Znamená to přihlédnutí a přizpůsobení informací vzhledem k rodinným poměrům žáka (Janiš, 2005).

2.3.5 Metody používané v sexuální výchově

Vzhledem k vědeckým poznatkům Kovalikové o tom, co si lidé pamatují z toho, co se učili, jasně vyplývá, že klasická frontální výuka je v sexuální výchově naprosto nevhodná. Hlavním důvodem je to, že v sexuální výchově nám jde o trvalé vytvoření pevných postojů, dovedností a chování žáků. Při frontální výuce by došlo k 20 % zapamatování podaných informací, což je v upevňování postojů a dovedností málo. Proto by učitel v sexuální výchově měl využít především aktivizačních metod, protože aktivita žáka zvyšuje procento zapamatování až na 80 % (Hajnová, 2002).

2.4 Sexuální výchova v rodině

Jak už bylo řečeno výše, rodina je základní složkou sexuální výchovy. Nejvíce informací a zkušeností by si mělo dítě odnést právě z rodinného života. Rodiče jsou největším sociálním příkladem a není výjimkou, že sociální chování rodičů ovlivňuje budoucí sociální chování dětí. V následujících kapitolách je objasněn pojem rodina, funkční rodina a je zmínka o funkci rodiny v souvislosti se sexuální výchovou.

2.4.1 Rodina a její definice

„Rodina je sociální jednotka tvořená legalizovaným vztahem mezi rodiči a jejich dětmi. Základním úkolem rodiny je výchova těchto dětí. Širší rodinu tvoří příbuzenstvo, vázané nejen pokrevními pouty, ale také rodinnými tradicemi, postoji, rysy, jazykem“ (Janiš, 2007 a, str. 44).

Rodina je těžko definovatelný pojem, protože se dá chápat z různých oblastí vědy jinak. Záleží také na různých aspektech, které definují rodinu různě, např. funkčnost, vztahy, procesy (Šulová, 2011).

Samozřejmě je ideální, pokud dítě vyrůstá v úplné funkční rodině. Podle Janiše (2007 a, str. 45) je úplná rodina *„institucionalizovaná biopsychosociální skupina, tvořená manželským párem (rodiči) a dětmi. Jejím základním znakem je dvougenerační model. V evropském kontextu je zapotřebí doplnit, že rodiče musí být opačného pohlaví a nesmí být ve vzájemném pokrevním svazku. Jedná se o původní (prvotní) rodinu. V současné době přechází velice často tato forma rodiny do rodiny neúplné.“* Stejní autoři také definují funkční rodinu, jako rodinu, která plní dobře všechny své funkce a tím zajišťuje správný vývoj jedince.

Základními faktory funkčnosti rodiny jsou jasně vymezené role, schopnost zastupování se v nich, podpora autority hlavy rodiny, a to všemi jejími členy, účinná interakce při řešení problémů, tvořivost a komunikace. Je důležité, aby rodina byla soudržná, ale současně neomezovala rozvoj jedince. Jen fungující rodina dokáže adekvátně řešit složité situace, které během života nastanou (Šulová, 2011).

2.4.2 Rodina a sexuální výchova

Abychom pochopili, proč je sexuální výchova důležitá především v rodině, musíme si vyjasnit její základní funkce. Základní funkcí rodiny je funkce **reprodukční**. Přestože v současné době klesá porodnost, jedná se o základní funkci. V současné době existuje řada alternativních možností rodinného soužití, souvisejících s následnou reprodukcí. Jsou to možnosti soužití biologických rodičů s dětmi, ať už sezdanými nebo nesezdanými, partnerů dobrovolně bezdětných a rodičů s adoptovanými dětmi nebo dětmi v pěstounské péči. Dále manželů nemohoucích mít biologické potomky, manželů mající děti získané možnostmi asistované reprodukce (např. umělé oplodnění, žena jako nositelka darovaného vajíčka, žena darující vlastní vajíčko jiné ženě s následnou péčí o dítě ženou darující vajíčko), rodičů, kterým byly děti odebrány z důvodu jejich neschopnosti postarat se o ně. Další možnosti jsou rodičky, jež se rozhodly o svém těhotenství otce neinformovat a homosexuální páry, které vychovávají vlastní děti jednoho z partnerů. S řadou těchto alternativ souvisí mnoho etických dilemat. Například v případě dárcovství vajíček, výchova dětí v homosexuálních partnerstvích atd. (Šulová, 2011).

Další z funkcí rodiny je **funkce výchovná a socializační**. Již od raného dětství rodina dítě ovlivňuje, vychovává, předává sociální inteligenci. Učí je komunikovat, řešit problémy, hledat vhodné strategie k řešení problémů. Vytváří prostředí pro formování osobnosti, identity. Vliv rodiny je patrný ve formě verbální i neverbální komunikace. Rodina je klíčový socializační činitel ovlivňující vývoj všech jejích členů (Šulová, 2011).

Funkce emocionální zajišťuje potřebu zázemí. V tomto případě nezáleží na věku členů. Bezvýhradné přijímání, zajištění klidu a uvolnění, podpory. Společná minulost, tradice, důvěrnost a známost, to vše zajišťuje emocionální pohodu všech členů rodiny bez ohledu na věk jejích členů (Šulová, 2011).

Rodina je tedy velmi důležitým prostředím pro sexuální výchovu. Na význam rodiny se v poslední době zapomíná také v souvislosti se zavedením sexuální výchovy do školních osnov. Rodiče nabývají dojmu, že jejich děti se vše dozví ve škole či školce, přikládají důležitost také informacím, které se jejich děti dozvěděly v časopisech, na internetu a mají pocit, že jejich děti už vědí dost, možná dokonce více než oni. Právě ale v době přesycení informacemi je vliv rodiny důležitý, zejména v usměrňování pravdivosti informací. Děti sice mají přístup k informacím a vědí mnoho, na rozdíl od dospělých jim ale chybí životní zkušenosti (Šilerová, 2003).

„Rodina je nejpřirozenějším prostředím pro sexuální výchovu, pro rozhovory o pohlavním dospívání, o lásce, o erotice, sexualitě a jejich projevech“ (Šilerová, 2003).

Existuje pro to řada důvodů. Jeden z důvodů souvisí s emocionální funkcí rodiny, a to blízkost a intimita. Rozhovory o sexualitě mezi přáteli, ve škole, při získávání informací z internetu dochází pouze k předávání informací, chybí zde emocionální náboj, který je klíčový k vytváření postojů a hodnot. Rodina je prakticky jediným místem, kde dochází k intimní emocionální blízkosti mezi dětmi a dospělými. Přispívá k tomu také důvěra, která je součástí každé správně fungující rodiny. V rodině dochází k rozhovorům o každodenních starostech, radostech, plánování blízké i vzdálené budoucnosti, k povídání o důležitých intimních záležitostech. Pokud je prostředí rodiny zdravé a funkční, děti přiřkládají informacím získaným právě v rodině větší váhu než informacím z ostatních zdrojů. V případě tohoto modelu fungování rodiny je velká možnost rodičů informace získané z jiných zdrojů usměrňovat. Vše funguje jen v případě, že děti od rodičů získávají pravdivé informace, každá lež časem vyplyne najevo a důvěra se může snadno vytratit. I zdánlivě neškodná lež může zcela narušit intimitu rozhovorů a dítě se začne raději svěřovat přátelům, než rodičům (Šilerová, 2003).

2.4.3 Rodinná pravidla sexuální výchovy

Rodiče v oblasti výchovy nemají jednoduchou roli, v oblasti sexuální výchovy se tato složitost může pro některé ještě umocňovat. Většina rodičů nemá pedagogické vzdělání a vychovávají své děti instinktivně. Některé oblasti sexuální výchovy dají zabrat i odborníkům a učitelům. Není navíc výjimkou, že v rodině dochází k rozdílnosti názorů mezi generacemi a to ve všech oblastech života, tedy i v sexualitě. Role rodičů v takové situaci není záviděníhodná. Pokud jsou ale v rodině určena pravidla, jejich úloha může být jednodušší (Šilerová, 2003).

Pravdivost a upřímnost patří k základům komunikace mezi rodiči a dětmi nejen v sexuální výchově. Rodiče by neměli svým dětem lhát, protože to může podkopávat důvěru. I na otázky velmi náročné se dá odpovědět adekvátně věku i závažnosti. Upřímnost spočívá v otevřenosti mezi členy rodiny. Ani rodiče, ani děti nemusí skrývat své pocity. Rodiče by v některých případech měli svým dětem také odůvodňovat svá rozhodnutí a zákazy, například strachem o ně. Rodiče se nemusí stydět říct svým dětem, že se jim na otázku neodpovídá snadno. Zvolit přiměřenou odpověď se může zdát složité, ale říct pravdu je vždy nutné. Rodiče, kteří znají své děti, poznají, jakou formu odpovědi

zvolit. Informace, kterým děti nerozumí nebo jsou mimo jejich zájem, jednoduše vypustí a zeptají se na ně znova, až pro ně bude informace užitečná. Je dobré také ověřit si, že dítě informacím od rodičů porozumělo. Současně by rodiče neměli hrát jen pasivní roli a pouze odpovídat na otázky. Je dobré, když rodič sám naváže rozhovor s dítětem na přirozeně vzniklou situaci v životě (například těhotenství). Stejně tak je důležitá aktivita rodičů v získávání informací o sexuální výchově ve škole jejich dětí, popřípadě ve školce. Pokud rodiče vědí, co se jejich děti učí ve škole a jakou formou se informace dozvídají, mohou na to velmi dobře navázat doma. Aktivita a iniciativa rodičů přispívá k tomu, aby jejich děti v sexuální výchově nic důležitého nevynechaly. To souvisí s dalším pravidlem, a to s vyhýbáním se odpovědím. Otázka dětí může přijít v nevhodnou chvíli, rodič může takovou situaci vyřešit odkladem odpovědi na pozdější dobu, ale návrat k otázce je nutný. Se sexualitou souvisí mnoho etických a morálních otázek, což může vést k odlišnosti názorů nejen mezi partnery, ale také mezi rodiči a dětmi. Rozhodně by nemělo docházet k odsuzování názorů druhého a to ani v případě, že jde o dítě. Rodič by měl akceptovat jiný názor dítěte, zejména pokud má dítě k obhajobě svého názoru rozumné argumenty. Akceptace a tolerance je v každém vztahu klíčová. Soulad mezi rodiči a způsobem jejich výchovy je dalším pravidlem. Soulad by měl panovat také mezi tím, co říkají a co dělají (Šilerová, 2003).

2.4.4 Proč neučit sexuální výchovu ve škole?

Existuje řada odborníků, kteří sexuální výchovu nedoporučují zařazovat do školních osnov. Jedním z představitelů je Melvin Anchell. Ten ve své publikaci píše o negativním vlivu sexuální výchovy na „nepřipravené“ děti. Sexuální výchova se podle něj zabývá tématy, které podporují promiskuitu a učí žít budoucí generace promiskuitním životem bez zdravotních následků a nechtěných potomků. Klade přitom důraz na výchovu rodinnou, kde se více než sexualitě věnuje prevenci promiskuity. Píše, že škola je nadkonfesní a proto patří k základnímu vzdělání i obeznámení s pohledy různých náboženství na sexualitu, což se podle Anchella neděje. Autor se domnívá, že při výuce sexuální výchovy dochází k „znásilňování“ dětské psychiky tím, že je dítě nuceno hovořit před ostatními o svých sexuálních myšlenkách. Předpokládá, že škola, která vyučuje sexuální výchovu, učí děti tomu, že stud je něco nežádoucího a o sexualitě je nutno hovořit otevřeně a přede všemi. Tato skutečnost podporuje patologické chování mládeže a ovlivňuje jejich pohled na sexualitu. Děti, které prošly ústavní sexuální výchovou,

nepovažují údajně sex za něco intimního a neuplatňují v intimním aktu citovou stránku (Anchell, 2010).

V České republice existuje organizace s názvem Hnutí pro život. Jde o občanské sdružení, jejímž cílem je obnovit vědomí neměnné důstojnosti a nedotknutelnosti lidského života, a to od početí až po přirozenou smrt. Usiluje o zákaz umělých potratů a abortivní antikoncepce. Je proti prenatalnímu genetickému vyšetření. Snaží se o obnovu smyslu pro důstojnost lidské sexuality. Toto sdružení pořádá akce nejrůznějšího typu k osvětě v oblasti sexuality. Pořádá přednášky a informační kampaně. Mimo jiné vydává brožury a letáky, které posílá do škol k osvětě v oblasti sexuální výchovy (www.prolife.cz).

Proti sexuální výchově ve školách je i organizace rodičů s názvem Výbor na obranu rodičovských práv. Výbor dlouhodobě bojuje se zavedením sexuální výchovy do škol z podobných důvodů, jaké uvádí Anchell (2010). Považují sexuální výchovu za ryze rodinnou záležitost, která do škol nepatří. Když už je sexuální výchova součástí školních osnov, usilují rodiče o možnost rozhodnout o tom, zda se jejich dítě výuky zúčastní či ne. Dle mínění rodičů totiž může docházet k rozporům v názorech na určitá témata v oblasti sexuality, např. antikoncepce či interrupce. Učivo ve školách se nemusí shodovat s názorovým a hodnotovým žebříčkem rodičů. Většina odborníků vyjadřujících se na webových stránkách organizace, se shoduje v tom, že sexuální výchova by měla být dobrovolná a zaměřena spíše na vztahovou rovinu než na rovinu dovedností. Rodiče sdružení v této organizaci poukazují na svá rodičovská práva a odkazují na Listinu základních práv a svobod. Rodiče chtějí mít právo rozhodovat, co se jejich dítě ve škole učí, zejména jde-li o výuku předmětů formujících hodnoty a postoje. Nejde tedy pouze o sexuální výchovu, nýbrž také o výchovu etickou (www.vorp.cz).

Je třeba ale také podotknout, že dítě má právo na vzdělání a informace důležité k jeho budoucímu životu. Nelze objektivně zhodnotit, zda je dobrovolnost sexuální výchovy prospěšná, či nikoliv.

Na druhou stranu je třeba brát v úvahu, že nevzdělané dítě je daleko zranitelnější než dítě v této oblasti vzdělané. Jde především o náchylnost dětí k zneužívání. Nutno podotknout, že názoru Výboru na obranu rodičovských práv by mohli využít rodiče, kteří své děti zneužívají.

2.4.5 Současná česká rodina a její vliv na rozvoj sexuality

Rodina je v neustálém vývoji. Hodnoty rodin se mění podle změn ve společnosti, ekonomické situace. V současné české rodině v posledních dvaceti letech chybí očekávání trvalosti vztahu, z čehož vyplývá nechuť mladých lidí riskovat a obětovat se rodině. Trendem poslední doby je nechat si možnost změny na svém svobodném rozhodnutí (Šulová, 2011).

K 31. 12. 2010 vyplynulo podle ČSÚ, že v populaci převládali nesezdaní lidé ve věku do 29 let. Ve věku 20–24 let to bylo 90 % žen a 98 % mužů. Ve srovnání s rokem 1993, kdy počet nevěst činil 51 450, v roce 2010 jich bylo pouze 34 734. To potvrzuje výše zmiňované tendence české populace od Šulové. Věková hranice v uzavírání manželství je nejpočetnější ve věku 25–29 let. Což je od roku 1993 posun směrem nahoru (www.czso.cz).

Dalším trendem českých rodin je podle Šulové (2011) nízká stabilita rodiny. Česká republika patří ke státům s nejvyšším počtem zániků manželství rozvodem. Rozvodovost ovlivňuje funkce rodiny. Následkem rozvodu vznikají neúplné rodiny, ve kterých vyrůstá až 488 tisíc dětí závislých na dospělé osobě. Chování rodiny, především rodičů, ovlivňuje vývoj sexuálního chování dětí v budoucnosti. Podle informací získaných z mezinárodního srovnávacího šetření rodiny a reprodukce vyplývá souvislost s typem a délkou trvání vztahu na budoucí partnerský život v rodině. Vyplynulo, že manželství, která jsou uzavřena mezi lidmi, kteří spolu žili již před sňatkem, jsou náchylnější k rozvodu. Naproti tomu nejsilnější manželství vznikají přímým uzavřením sňatku. Nejméně odolné partnerství je „život na psí knížku“ (Šulová, 2011).

Průzkum prováděný na vybraných středních školách na Ostravsku, který je součástí této práce ukázal, že většina mládeže ve věku od 15–18 let si myslí, že uzavírání manželství je při zakládání společné domácnosti zbytečný krok.

Co se týká vlivu rodiny na sexuální rozvoj mládeže, píše Machová (2002), že se vstupem do puberty vliv rodičů významně klesá. Je to proto, že mládež vstupující do puberty se cítí již téměř dospělá. Děti reagují vzdorem, jsou nedůtklivé. S tím, jak klesá vliv rodiny, stoupá vliv vrstevníků. Přesto je i v tomto období vliv rodičů významný. Rodiče stále zůstávají vzorem chování. Rodiče ovlivňují své děti v chování ke starším lidem, k trávení svého volného času. Ve výzkumu prováděném v roce 2000 skupinou Gecková, Pudelský, van Dijk vyplynulo, že více požívají alkohol a kouří děti, kterých

rodiče také kouří a pijí alkohol. Stejně tak se odráží pozitivní vliv na dětech, třeba v oblasti sportování nebo jiným koníčkům (Machová, 2002).

2.5 Rozvoj sexuality

Rozvoj sexuality je ústředním tématem práce. Následující kapitoly se zabývají přirozeným vývojem sexuality a faktory, které mohou tento vývoj významně ovlivnit.

2.5.1 Lidská sexualita v různých oblastech vývoje

Zájem o sexualitu se rozvíjí již v době raného dětství. Projevuje se zpočátku jako zájem o své tělo, o základní reprodukční informace (jak přichází na svět děti), postupem času, s nástupem puberty se zájem začne rozšiřovat na samotný zájem o sex.

Novorozeně až předškolák

Než se dítě začne rozvíjet sexuálně, je nejprve třeba aby se rozvinulo osobnostně. Šulová (2011) cituje řadu psychoanalytiků zabývajících se rozvojem osobnosti v raných obdobích dětství. Uvádí, že novorozeně do 3 měsíců života vůbec nevnímá svou identitu, jaksi splývá s okolím. Považuje sebe za součást matky. Teprve ve třech měsících života dochází k prvnímu uvědomování si sebe sama. Ve třech měsících věku začíná dítě poznávat své tělo. Ochutnávat části svého těla, osahávat se, matka přesto i v tomto období zůstává jeho součástí. Poznává sebe sama, ale dosud nezná hranice svého já. Proces raného uvědomování si vlastní osobnosti lze rozdělit, podle Lewise, do dvou fází. Formování existenciálního já, je obdobím, kdy dochází k uvědomění si vlastní existence. Aby k tomuto procesu došlo, je třeba dostatek podnětů ze strany okolí, především ze strany matky. K uvědomění si vlastní existence by mělo dojít do 3 měsíců života. Druhou fází vývoje identity je období mezi 8.–12. měsícem života. V tomto období dochází k uvědomování si své existence v čase. Dítě začne chápat, že předměty či osoby existují, i když je zrovna nevidí. Druhá fáze uvědomování si se nazývá formování diferenciálního já (Šulová, 2011).

V období batolecím dochází již k rozvoji samostatnosti. Dítě získává určitou autonomii ve svém chování. Už si plně uvědomuje svou existenci, i když teprve kolem druhého roku o sobě začíná mluvit v první osobě. Do té doby používá k označení své

osoby jméno (Anička nechce papat). Batolecí období hraje důležitou roli v separaci od matky. Dítě je schopno opouštět ji na čím dál větší vzdálenosti a dobu. I když značnou dobu potřebuje ještě udržovat kontakt alespoň vizuální. Ve třech letech je dítě dokonce schopno se separovat od matky i na delší dobu, např. chodit do školky. Dítě i matka zažívají v tomto období tzv. separační úzkost. Díky ní se ale dítě osamostatňuje (Šulová, 2011). V období mezi prvním a druhým rokem si děti začínají uvědomovat svou tělesnou stránku. Chlapci se začínají zajímat o svůj penis, dívky o svá intimní místa. Ve 2–3 letech si dítě uvědomuje své pohlaví. Ví, jestli je chlapec nebo dívka. Rozdělení na pohlaví zvládá i u ostatních lidí. Usoudí to na základě jejich vnějšího projevu – oblečení, účesu atd. V období tří let se začíná zajímat o otázky týkající se sexuality, zejména jej zajímá, jak se dostalo na svět (Šilerová, 2003).

Předškolní dítě si již uvědomuje své role, umí si představit své budoucí role a dokáže se do nich vžít. Je to patrné při hrách na maminku a tatínka, dokáže o nich vymýšlet příběhy, malovat. V předškolním období jsou důležití vrstevníci, kteří poskytují dítěti dostatek prostoru pro hry. Šulová uvádí názor E. H. Eriksona, který se domnívá, že vliv vrstevníků je důležitý proto, že v něm nevzbuzuje tolik pocitů viny, jako dospělý model. Nevychází najevo jeho nedostatky, nemotornost. Dítě se mezi vrstevníky učí reagovat na různé formy chování, na odlišné reakce na své chování. V předškolním období dochází k rozvoji svědomí, které může být velmi přísné. Dítě si proto může pomáhat konfabulací, ta umožňuje dítěti lépe zvládat situace, na které samo nestačí, které nechápe (Šulová, 2011).

Tři až pětileté dítě má touhu vidět nahotu a ukazovat se nahé. Anchell (2010) tuto fázi popisuje z psychoanalytického hlediska jako fázi exhibicionistickou a voyerstickou. Toto chování lze pozorovat v radostném pobíhání nahého dítěte po místnosti. Podle autora je nutné nechat tuto fázi nenásilně proběhnout, protože může dojít k fixaci na tento stupeň vývoje sexuality a tím zabráněno dalšímu pohlavnímu růstu. Anchell dále uvádí, že sexuální výchova ve školách vážně narušuje tento vývoj otevřeně vystavenou nahotou a učením se o anatomických rozdílech v pohlaví. Společnost se podle autora tímto nešetrným vyučováním vyvíjí směrem k pornografické budoucnosti. Už teď je pornografie zcela běžně k dostání na téměř každém novinovém stánku (Anchell, 2010).

V předškolním období se začínají odlišovat ženské i mužské role a dítě začíná zaujímat to či ono typické chování. Hlavním vzorem pro utváření své identity je rodič stejného pohlaví. Sexuální identifikace probíhá během prvních tří let života. Během života

dítěte od narození do nástupu do školy dochází k psychosexuálnímu vývoji. Nejdůležitějším faktorem v sexuálním vývoji předškoláků jsou rodiče, jejich vzájemné se chování k sobě. Dítě tak dostává základní informace o funkci vztahu mezi opačným pohlavím. Děti ve školkách se aktivně zajímají o to, jak přišly na svět, o rozdíly mezi chlapci a dívkami. Děti si s oblibou hrají na doktory, kdy prozkoumávají svá těla navzájem. Dost často se to děje s nelibostí rodičů. Rodiče by si měli uvědomovat, že nejde o sexuální podtext, nýbrž o zcela normální zvědavost. Předškoláci se učí základní pravidla slušného chování a morálky, učí se kdy je nahota nepřipustná a kdy dovolena, učí se, co se smí okukovat a co ne, kde se smí dotýkat a kde ne. Dochází k vytváření studu. Rodiče musí k takovéto výchově přicházet s velkým taktem, neboť dítě nesmí nabýt dojmu, že sexualita je něco špatného. Obecně vzato, dítě by před nástupem do školy mělo vědět, jestli je dívka nebo chlapec, základní informace o tom, jak přišlo na svět, že se taky jednou stane rodičem a mělo by znát správné výrazy pro pohlavní orgány, musí být schopno říci, kde se jej v žádném případě nesmí nikdo dotýkat (Šilerová, 2003).

Školní věk

Během školní docházky dochází k utvrzování se o své pohlavní identitě. Šilerová (2003) píše, že chování příslušné určitému pohlaví se začne projevovat až kolem 8 let života. Do té doby je dívka dívkou, i když si hraje s autem nebo chlapec chlapcem, když si hraje s panenkou. Teprve okolo 8 let se začne toto chování výrazně oddělovat. Děti se začínají hlouběji zajímat o příchod na svět, zajímají se i o detaily, které dosud nevěděly. Podle Šilerové je důležité dětem na otázky adekvátně odpovídat. Informace o sexuálním chování nedávají do souvislostí s emoční stránkou. Nechápejí pohlavní akt jako projev lásky mezi partnery, ale pouze jako prostředek pro zplození dětí. To, že rodič vysvětlí své ratolesti, že milováním se nejen plodí děti, ale také se jím vyjadřuje hluboký cit k druhému pohlaví, umožní podle Šilerové budoucí rozhovory o sexualitě vést do větších podrobností pod záštitou vzájemné důvěry. Ačkoliv vliv rodiny na vývoj dětí zůstává významný, vliv vrstevníků stále vzrůstá. Děti dostávají informace od spolužáků a kamarádů, které jsou mnohdy velmi zkreslené a pokud není dítě v tomto ohledu dostatečně poučeno dospělými, mohou v něm některé informace vyvolávat i hrůzu, což je pro správný vývoj sexuality nepřijatelné. Šilerová dále uvádí, že školní docházka, zejména její počáteční roky jsou vhodným obdobím k poučení dívek o menstruaci. Říká, že dívka, která je poučena o své první menstruaci vnímá tuto událost daleko pozitivněji, než dívka, která je menstruací

zaskočena. Je dokonce pravděpodobné, že bude nepříjemností s ní snášet daleko statečněji. V některých zemích je dokonce příchod první menstruace důvodem k oslavě. Okolo desátého roku života děti vědí, že vdaným ženám se může narodit miminko, starým ženám, že se nemůže narodit miminko, ptají se na otce dětí, kteří žijí pouze s matkou (Šilerová, 2003).

Děti v tomto období snadno podléhají vlivu vrstevníků, což může mít i negativní následky v podobě vzniku party, pití alkoholu atd. Školní děti potřebují mít všechno v pořádku, vše, co je jiné, jim v tomto období vadí více než jindy. Může se jednat o spolužáka s brýlemi, nadprůměrně chytrého spolužáka, o spolužáka s jiným etnickým původem. Je také běžné, že v děti utvářejí tzv. izosexuální skupiny, tedy skupiny tvořené ze členů výhradně jednoho pohlaví (dívky s dívkami, chlapci s chlapci), dochází k velmi výraznému chování typického pro dívky a chlapce. Chlapci bývají sprostí, hluční, nepořádní, neposlušní, dívky oproti tomu projevují chování typicky dívčí. Ve věku od šesti do dvanácti let dochází k silné sociální interakci a vznikají velmi silná přátelská pouta. Mezi dívkami se jedná o izosexuální dyádny vztah, což znamená, že mezi dvěma dívkami vznikne silné pouto, vše si říkají, vše dělají spolu. U chlapců dochází k vytváření vztahu mezi třemi a více chlapci. Ti se scházejí za účelem něco společně podniknout. Okolo dvanácti let se děti rády starají o mladší děti. Dívky rády hlídají děti ze sousedství, starají se o vlastní mladší sourozence. Chlapci zase malé děti rádi učí, doučují, vedou skautské oddíly. Předpokládá se, že právě v období dvanácti let probíhá tzv. senzitivita pro budoucí rodičovské chování (Šulová, 2011).

Melvin Anshell ve své publikaci *Důvody, proč neučit sexuální výchovu* uvádí, že období mezi šesti až dvanácti lety je období latentní, což v principu znamená, že zájem o sexualitu je nepřirozený. Podle autora vede sexuální výchova ve škole k tomu, že jsou děti méně vzdělavatelné, brzdí se jejich kulturní, sociální a osobnostní úspěchy a vyučování sexuální výchovy zastavuje rozvoj schopnosti soucitu (Anshell, 2010).

Období puberty

Období puberty je velmi náročnou částí života. Věková hranice určující začátek puberty prakticky neexistuje. V průměru se udává začátek puberty u chlapců na 12 let, u dívek o dva roky dříve. Jde o období, kde se z dítěte stává dospělý člověk. Nejedná se jen o stránku tělesnou, ale především o stránku psychosociální (Janiš, 2005).

Zesilují se přátelské vztahy navázané v období školního věku, ale začíná

se objevovat i zájem o opačné pohlaví. Okolo 13 let dochází k prvnímu zamilování. Většinou se jedná o platonickou lásku k učiteli, vedoucímu na táboře nebo zpěvákovi. První zamilovanost je většinou neopětovaná. Teprve ve věku 15 let vznikají první skutečné vztahy mezi dívkami a chlapci. Vztahy jsou dost nestálé, spíš než o lásku se jedná o zvědavost, hledání vlastní hodnoty. Mládež se začíná více zajímat o podrobnosti sexuality. Prohlížíjí si společně obrázky, hovoří o antikoncepci, začínají mít sexuální představy, které dost často souvisí s prvními projevy fyzického dospívání, jako je poluce. Přístup k mládeži musí být značně individuální, neboť proces dospívání nastupuje u každého jinak. Někdo svůj sexuální život zahájí ještě před zákonnou hranicí 15 let, jiní začínají sexuálně žít v 18 letech a později (Šilerová, 2003).

S dospíváním souvisí rizikové chování. Dítě se mění v dospělého, už není dítětem, ale také není dospělým. Mění se rychle a radikálně v celé své biopsychosociální sféře. Jedná se o jednu z nejvíce formujících částí života. V dnešní době je navíc dospívání složitější z důvodu tlaku médií, otevírání hranic a tím splývání kultur a společenských norem, nejistoty budoucnosti. Proto WHO na počátku 90. let 20. století označila dospívající za samostatnou rizikovou skupinu, pro kterou je určena samostatná preventivní péče. Zdravotní rizika souvisejí zejména s rizikovým chováním mládeže (Machová, 2002).

Janiš (2005) se ve své publikaci zmiňuje o tzv. sekulární akceleraci, což znamená podstatné urychlení pohlavního dozrání v souvislosti s minulostí. Uvádí, že na konci 19. století se u dívek dostavila první menstruace v průměru mezi patnáctým a šestnáctým rokem. V 30. letech proběhl na území republiky průzkum, který tuto věkovou hranici snižuje na 14 let. O zhruba třicet let později už podobný průzkum určil průměrnou dobu menarché na 13 let. V poslední době se průměrná doba menarché určuje do rozmezí 11–13 let. Výjimečné ale nejsou i dívky, které menstruují již v devíti letech. Stejně tak se věková hranice posunuje u chlapců v souvislosti s první polucí. Navíc individuální doba nástupu puberty podle autora brání plošnému vyučování sexuální výchovy. Zejména dívky cítí v období puberty určitou averzi k pohlavnímu styku. Genitální struktura dívek není zcela připravena k milostnému aktu. Ve zmiňovaném období dívky naopak dávají přednost fantaziím. Časný pohlavní styk může dívku velmi zraňovat, zejména nebyly-li uspokojeny psychické potřeby. Dívka snadněji podlehne depresím, propadne rizikovému chování v podobě konzumace drog, alkoholu, sexuálním perverzím a nežádá až k sebevraždě, jejíž výskyt se u mladistvých v poslední době posunul na druhé místo v příčinách úmrtnosti této věkové skupiny. Je proto nutné sexuální výchovu vyučovat velmi individuálně.

Sexuální výchova pak přispívá k důležitému kladnému rozvoji individuality a v jeho důsledku pak přispívá k pozitivnímu společenskému klimatu (Janiš, 2005).

S Janišem částečně souhlasí i Anchell (2010). Zejména se shodnou v nezralosti genitální struktury u dospívajících děvčat a jejich přirozenou averzi k pohlavnímu styku. Anchell píše, že mladé dívky, jenž podstupují ve školách sexuální výchovu jsou svedena proti svým přirozeným zábránám k pohlavnímu aktu, což vede k citové prázdnotě a doživotnímu rozporu mezi mateřským cítěním a vnitřním ženstvím (Anchell, 2010).

2.5.2 Sociální vliv vrstevníků a médií na rozvoj sexuality

V pubertě je normální zvýšený zájem o sexualitu. Mladiství si sami zjišťují informace o antikoncepci, sexuálně přenosných chorobách, deviacích, těhotenství. Ačkoliv škola i rodina se snaží poskytnout jim kvalitní a pravdivé informace, mladistvé zajímá spíše osobní zkušenost svých vrstevníků. Někteří dokonce považují své zkušenější kamarády za hrdiny a snaží se jejich „chyby“ napodobit v domnění, že budou stejně obdivováni, jako oni. Zde hraje důležitou roli zejména rodina. Rodiče, kteří mají vztah ke svým dětem založený na důvěře se většinu nepřesných informací od vrstevníků dozví a jsou schopni uvést tyto informace na pravou míru. Rizikové a patologické chování vzniká tehdy, když dospívající nemá nikoho schopného upřesňovat informace. V rodině se o problematice sexuální výchovy buďto nemluví vůbec, nebo dospívající v informace svých rodičů nemá důvěru. Důvodů může být mnoho. Jak uvádí Šilerová (2003), významnou roli hraje pravdomluvnost rodičů v oblasti sexuální již od prvních náznaků zájmu dítěte, odhalení lži v dětství může důvěru v další informace tohoto typu naprosto zničit. Dalším důvodem může být rozpor mezi tvrzením rodičů a jejich chováním. Matky, které svým dcerám vypráví o lásce a pochopení před samotným pohlavním aktem, důležitosti věrnosti a sama střídá partnery před jejími zraky, není důvěryhodným zdrojem informací.

Dnešní mládež je stále více ovlivňována řadou časopisů, které, mimo jiné zajímavé oblasti, zveřejňují také sexuální problémy svých čtenářů (dětí ve věku 12–16 let). Nezkušený dospívající čtoucí si v takovémto časopisu nabude dojmu, že chování jeho vrstevníků je normální a buďto se mu snaží vyrovnat nebo začne trpět pocitem méněcennosti či opožděnosti (Šilerová, 2003).

Vzhledem ke skutečnosti, že na mládež působí řada informací z médií, je nesmysl myslet si, že by děti utrpěly vážnou ztrátu nevinnosti, pakliže by se s nimi rodiče hovořili

o sexuálních tématech. Informace uvedené na pravou míru rodiči, naopak pomohou ovlivnit působení těchto zdrojů. Je naprosto běžné, že v časopisech pro mládež se mluví o sexuálním životě před patnáctým rokem jako o normální věci. V televizi je sexualita ukazována jako čistě fyzická záležitost bez jakékoli angažovanosti citové stránky. Role rodičů a potažmo i školy spočívá v lepší orientaci mládeže v těchto signálech (Šilerová, 2003).

V současné době je velkou hrozbou internet. Většina informací dostupných na internetu není vůbec věrohodná. Na stránkách internetu číhají pasti v podobě agresivních reklam, člověk se dostane k úplně jiným informacím, než vůbec chtěl. Při zadání slova sex do vyhledávače vyjede spousta odkazů k téměř až pornografickým zdrojům. Tento zdroj informací zjevně není vůbec vhodný pro sexuální výchovu dospívajících. Prakticky je nemožné na internetu najít adekvátní informace pro dospívající, a to i přes záplavu velmi seriózních stránek, které jsou svým obsahem určeny spíše rodičům či učitelům. Dalším žádaným zdrojem informací, zejména u dívek, jsou časopisy. V titulech určených pro mladé dívky se objevují titulky jako Jak jej pořádně rozvášnit, 10 tipů jak správně líbat, Jaké holky se klukům líbí atd. Nutno připomenout, že časopisy tohoto typu si kupují dívky ve věku okolo 13 let (Jašková, 2009).

2.6 Vztah mladých lidí k sexualitě

Sexualita ovlivňuje celý život jedince. Vztah k ní se v průběhu života mění. Největší zájem o ní se začíná projevovat právě v pubertě a adolescenci. Vztah k sexualitě se mění stejně, jako vztah k rodičům, sourozencům a vrstevníkům. Stejně tak se mění zdroje informací. Šilerová provedla v roce 2001 průzkum zaměřený právě na sexuální výchovu a komunikaci o sexualitě v rodině. Výsledky průzkumu ukázali, že mladí lidé získávají nejčastěji informace od svých spolužáků a kamarádů, a to až v 81%, druhým nejčastějším zdrojem informací jsou z 66 % média. Pouze v 50 % případů od matky, od otce dokonce jen ve 23 %. Ve škole, tedy od učitelů 47 %. Průzkumu paní Šilerové se účastnilo na 800 respondentů ve věku 17-18 let (Šilerová, 2003).

Vztah k sexualitě ovlivňuje velkou měrou vztah k sobě samému. Sebepojetí nebo také sebereflexe – „*schopnost jedince vidět sebe sama*“ (Janiš, 2007 a, str. 47) – se utváří v průběhu celého života. V pubertě a adolescenci je sebereflexe charakteristicky zvýšená. K vlastní osobě jsou vztahovány veškeré normy, standardy, názory a soudy nejen

subjektivně významných osob, ale především také vrstevníků. Dochází k přehodnocování své minulosti a pozornost se ubírá k budoucnosti, s čímž souvisí stoupající vliv na možná Já, která vyjadřují představy a přání týkající se budoucnosti (Macek, 1987).

Dnešní dospívající mají větší potřebu silných prožitků, jsou přesyceni informacemi, mají větší množství volného času, potřebu zábavy. To vše má vliv na neujasněnost v hodnotovém žebříčku, nedostatek zakotvených pravidel a norem, o které by se měli opřít, když to budou potřebovat. Současná společnost ani neumožňuje mladým lidem vytvořit si vlastní hodnotový a normativní rámec svého chování, protože současné chápání dobrého a zlého nemá zdaleka tak ostré hranice, jako dříve (Šulová, 2011).

3 Metodika práce

Průzkum probíhal na vybraných středních školách v Ostravě. Konkrétně na Střední umělecké škole, Střední průmyslové škole a Gymnáziu. Osloveno bylo 600 respondentů ve věku od 15 do 19 let. Průzkum na jednotlivých školách provedli učitelé ve svých hodinách. Vyplnění dotazníku trvalo respondentovi nejvýše 10 minut. Návratnost dotazníků byla 430 kusů. Z toho bylo k vyhodnocení průzkumu použito 325 dotazníků, které byly kompletně vyplněny.

Pilotní průzkum byl proveden na Střední zdravotnické škole ve Vsetíně. Účastnilo se ho 50 respondentů. Výsledky pilotního průzkumu nebyly zařazeny do konečného průzkumu.

Průzkum byl zaměřen na vědomosti, postoje a zkušenosti mladých lidí v souvislosti se sexuální výchovou, protože všechny tyto tři složky ovlivňují rozvoj sexuality do dospělosti. Dotazování byli nejen na nejčastější zdroje informací, hloubku jejich znalostí, ale také na názory vzpjaté se začátkem sexuálního života či vstupem do manželství.

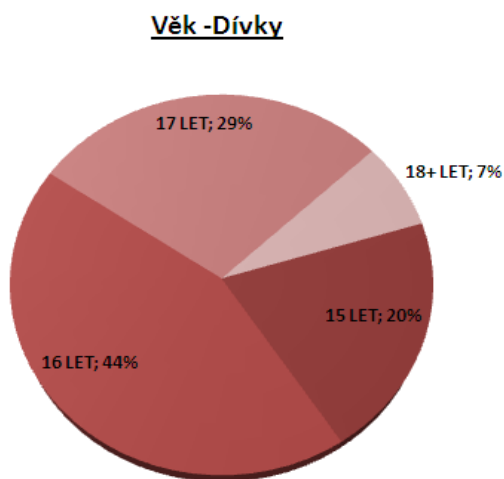
Jako prostředek k získání informací od respondentů byla použita dotazníková metoda. Dotazník je písemná forma rozhovoru. Výhody použití této metody jsou především časová úspora, při zachování anonymity vysoké procento věrohodnosti a jednodušší zpracovávání dat. Další nespornou výhodou je použitelnost na relativně vysoké množství respondentů. Nevýhodou může být nízká motivace respondentů k odpovídání, což může mít za následek nižší návratnost popřípadě neúplnost vyplnění dotazníku. Dotazník vyplněný jen z části se nedá zařadit k výsledkům průzkumu (Kohoutek, 1998).

K realizaci průzkumu byl použit dotazník s dvaceti otázkami. První dvě otázky byly zaměřeny anamnesticky. Dotazník byl anonymní, proto byly anamnestické otázky rozděleny pouze na pohlaví a věk respondentů. Šlo o otázky uzavřené, kdy možná odpověď byla pouze jedna. Otázky tři až pět zjišťovaly nejčastější zdroje informací a tázaly se na jejich význam pro dospívající. Tyto otázky byly již polootevřené a odpovědi mohlo být označeno více. Otázka šest a sedm, jednalo se o uzavřené otázky, se dotazuje na sexuální výchovu ve škole – zda byla započata včas a jestli informace, které respondentům přinesla jim byly užitečné. Další otázky (8–12) zjišťovali kvalitu vědomostí,

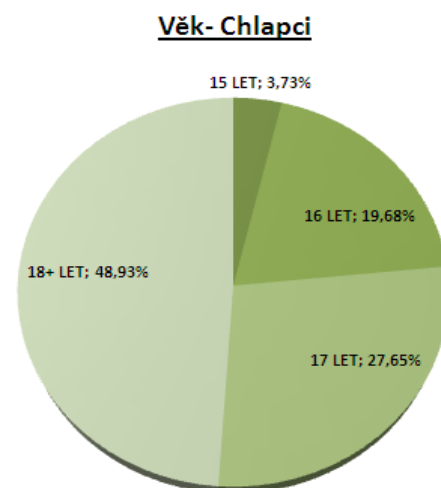
kteře respondenti v oblasti sexuality mají. Otázka osm a devět byla uzavřená s jedinou možnou odpovědí. Otázka číslo 10 byla opět uzavřená, ale možností odpovědí bylo více. Poslední ze série otázek, tedy 11 a 12, byly otevřené. Otázka třináct se ptá na důvěryhodné osoby v okolí dospívajících, kterým by byli ochotni se svěřit s intimními problémy, otázka byla polootevřená s možností více odpovědí. Následující otázky až po otázku číslo 16 se dotazují na zkušenosti respondentů v jejich sexuálním životě. Uzavřené byly otázky 14 a 16, obě s možností pouze jedné odpovědi. Sedmnáctá otázka patří k uzavřeným, ale umožňuje respondentovi označit více odpovědí. Polootevřená byla otázka číslo 15, rovněž umožňovala respondentovi označit více odpovědí. Zbytek otázek je zaměřen na postoje, které mladí lidé zaujímají. Poslední otázka byla polootevřená, ale umožňovala pouze jednu odpověď. Oproti předchozí otázce, ve které respondenti označovali více možností, ačkoliv je také polootevřená. Osmnáctá otázka je otevřená.

Výsledky průzkumu jsou zaznamenány do tabulek a grafů, které jsou součástí další kapitoly. Výsledky jsou zpracovány zvláště pro pohlaví a vybrané otázky i podle věku respondentů.

Zkoumaným vzorkem byli chlapci a dívky ve věku od patnácti do devatenácti let. Dívky tvoří 42 % ze všech respondentů. Níže uvedené grafy znázorňují procentuální zastoupení jednotlivých věkových skupin.

Graf 1. Věk - dívky

Graf 2. Věk - chlapci

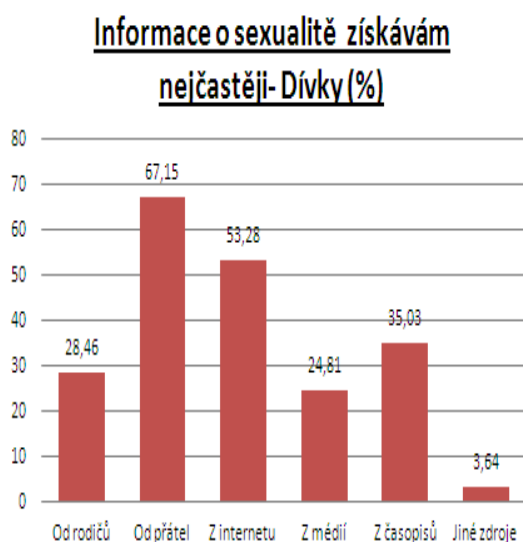
4 Výsledky průzkumu

Průzkum je zaměřen na zjišťování znalostí, informačních zdrojů mladých lidí a jejich postojů k sexualitě. Následující kapitoly jsou zaměřeny na tato tři odvětví.

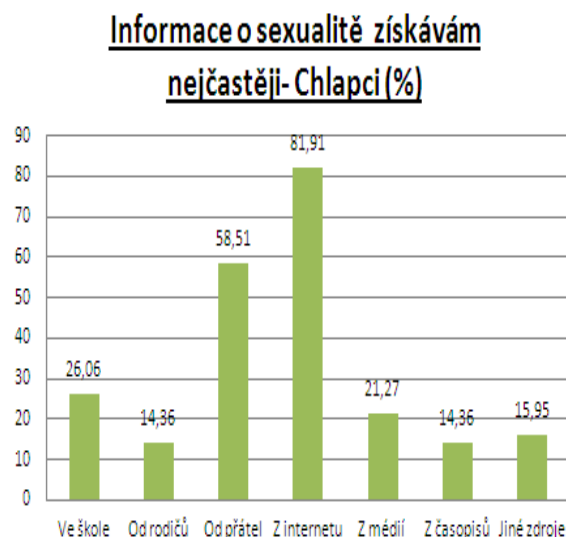
4.1 Nejčastější informační zdroje

Následující grafy znázorňují, kde mladí lidé získávají nejvíce informací v oblasti sexuality, který z informačních zdrojů pro ně má největší význam. Zjišťuje jejich vztah k věrohodným zdrojům, tj. k rodičům a škole, a jestli tyto zdroje poskytují nové a pro ně důležité informace. Grafy jsou rozděleny dle pohlaví.

První dva grafy jsou zaměřeny na zdroje informací. Není překvapením, že nejčastěji označené zdroje jsou informátoři z řad vrstevníků a internet. Nejčastěji odpověď z internetu označili chlapci, a to téměř až v 82 %. U dívek naproti tomu vedou přátelé s 67 %. Přičemž opravdu kvalitní informace podává škola, popř. rodiče. Oba tyto zdroje jsou označeny v nejmenším procentu odpovědí. V otázce bylo možno označit více odpovědí, proto součet všech odpovědí není roven 100 %.

Graf 3. Zdroje informací – dívky

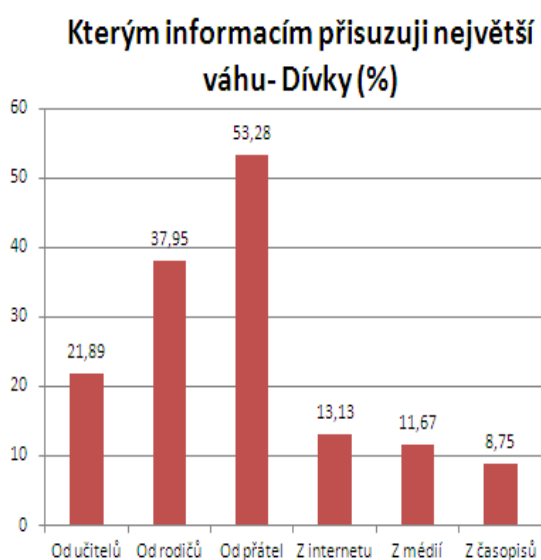

Graf 4. Zdroje informací - chlapci

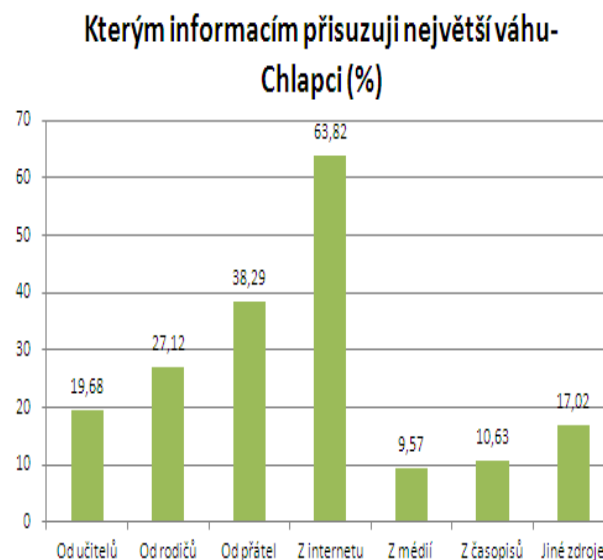
Další dvojice grafů znázorňuje frekvenci odpovědí na otázku, kterým informacím přisuzují respondenti největší váhu. Grafy jsou opět rozděleny dle pohlaví. I v tomto

případě mladí lidé přisuzují největší spolehlivost zdrojům jako je internet a přátelé. Přičemž chlapci opět označují častěji internet a dívky přátele. Zarážející je, že velmi málo důvěry v respondentech vzbuzují informace podané učiteli. Učitelé v obou případech dosahují důvěryhodnosti u svých žáků jen okolo 20 %. Nedůvěryhodnost učitelům také přidává, že v předcházející otázce, týkající se získávání informací, byli v obou případech označeni častěji, než rodiče. V důvěryhodnosti podaných informací ale klesají procentuálně níže než rodiče. Jediní chlapci označili v 17 % jiné informační zdroje. Přičemž v naprosté většině uvedli jako jiný zdroj své vlastní zkušenosti.

Z grafů dále vyplývá, že dívky nakládají se získanými informacemi zodpovědněji než chlapci. I když obě skupiny mají označen za nejdůležitější nevěrohodný zdroj, tedy vrstevníky nebo internet, dívky označují jako druhou množinu své rodiče, kdežto chlapci další z nedůvěryhodných zdrojů přátele.

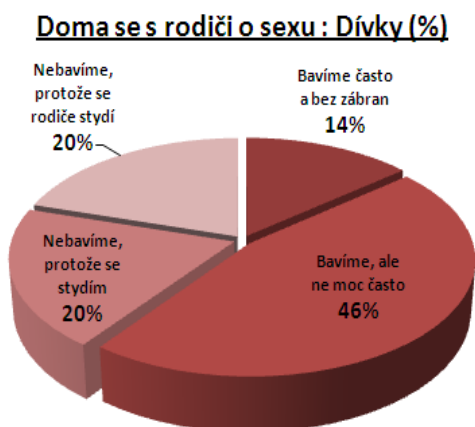
Graf 5. Věrohodnost informací - dívky

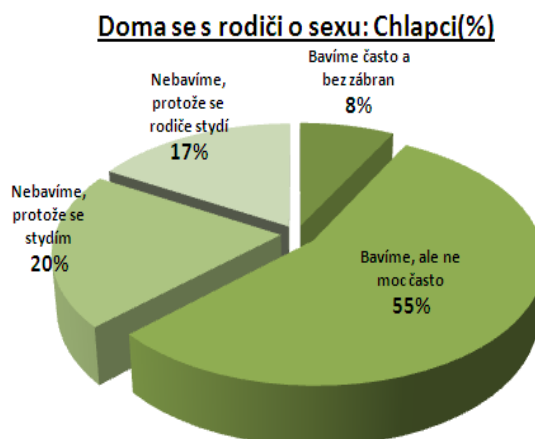
Graf 6. Věrohodnost informací - chlapci

Poslední z grafů této kapitoly informují o frekvenci a kvalitě sexuální výchovy v rodinách. Otázka zněla, zda se respondenti s rodiči baví doma o sexu a jak často. Opět jsou grafy rozděleny dle pohlaví.

Z následujících výsledků vyplývá, že mladí lidé mají zájem bavit se o sexualitě doma s rodiči, ale rodiče s nimi o sexualitě nebaví tak často a kvalitně, jak by mladí potřebovali.

Graf 7. Komunikace v rodině - dívky

Graf 8. Komunikace v rodině - chlapci

Další dvě otázky z této kapitoly se dotazují na sexuální výchovu ve škole. První z otázek zjišťovala, zda informace získané ve škole přinesly nějaké nové informace. Ani jedna dívka neuvedla, že by se ve škole dověděla něco zcela nového. Naopak polovina dívek označila odpověď, že se nedověděla nic nového. Druhá polovina uvedla, že mnoho informací získaných ve škole už předtím věděla. Podobné výsledky byly zaznamenány i u chlapců, kde nové informace se dovědělo pouze 1 % dotázaných. V 60 % naopak uvedli, že se nedověděli nic nového. Informace získané touto otázkou byli v rozporu s otázkami v další kapitole, kde se průzkum zaměřil na kvalitu znalostí mladých lidí. Ačkoliv většina dotazovaných označila odpověď, že se nic nového nedověděli, jejich znalosti o základních věcech byli překvapivě nízké. Ale o tom už dále v příští kapitole.

Poslední otázkou bylo, zda se sexuální výchova, podle názoru respondentů, ve škole začala učit včas. Většina chlapců, 62 % dotazovaných, si myslí, že se mohlo začít s výukou dříve. Jen 30 % uvádí že včas. Nejmenší procento, tj. 8 % si myslí, že se s výukou mohlo ještě chvíli počkat. Podobné výsledky byly zjištěny i u dívek. Podíl odpovědí začalo se včas a mohlo se začít dříve byla vyrovnaná. S výukou by počkalo 10 % dívek.

4.2 Kvalita znalostí

Další série otázek zjišťovala kvalitu znalostí, kterými mladí lidé v oblasti sexuality disponují. Výsledky se ve všech případech rozdělily opět dle pohlaví respondentů.

První z otázek se zaměřila na antikoncepční metodu, která je nejspolehlivější v souvislosti s ochranou před sexuálně přenosnými chorobami. Z celé škály možností byla správná pouze jedna odpověď a tou byl mužský kondom. V odpovědích respondentů se správně objevila nejčastěji právě tato odpověď. U chlapců v 96 % a u dívek v 92%. Další častější odpovědí byl u chlapců poševní pesar, u dívek skončila na druhém místě přerušovaná soulož.

Následující graficky zpracovaná otázka se tázala na antikoncepční metodu nejspolehlivější v souvislosti se zabráněním v početí. Otázka byla rozdělena nejen dle pohlaví, ale také podle věku respondentů. Respondenti označovali více odpovědí, proto se součet nerovná 100 %. Jedinou správnou odpovědí byla však pouze hormonální antikoncepce.

Dívky s postupem věku častěji označovali skutečně spolehlivé metody. Ve věku od 17 a více let se již vůbec neobjevuje přerušovaná soulož, která je z uvedených možností nejméně spolehlivou volbou. Úplně zmizel z odpovědí také poševní pesar, přičemž stoupala frekvence odpovědí právě u hormonální antikoncepce. Kondom považují za spolehlivý spíše mladší dívky. Výsledky v této kategorii byly uspokojivé.

Tabulka 1. Nejspolehlivější antikoncepce - dívky

Nejspolehlivější druh antikoncepce, pro zabránění početí - Dívky (%)				
	15 let	16 let	17 let	18+ let
Hormonální antikoncepce	57,14	71,66	61,53	70
Mužský kondom	46,42	26,66	2,56	30
Nitroděložní tělíčko	14,28	30	28,2	20
Poševní pesar	3,57	3,33	0	0
Ženský kondom	14,28	11,66	7,69	20
Přerušovaná soulož	3,57	1,66	0	0

U chlapců byl trend opačný než u dívek. Věkem klesá kladný názor na hormonální antikoncepci coby nejspolehlivější metodu ochrany před nechtěným otěhotněním. Zajímavé je, že s postupem věku získává na oblibě také přerušovaná soulož. I když zastoupení odpovědí je v procentech nízké, vzrůstající tendence tam je. Stejně tak zvyšuje

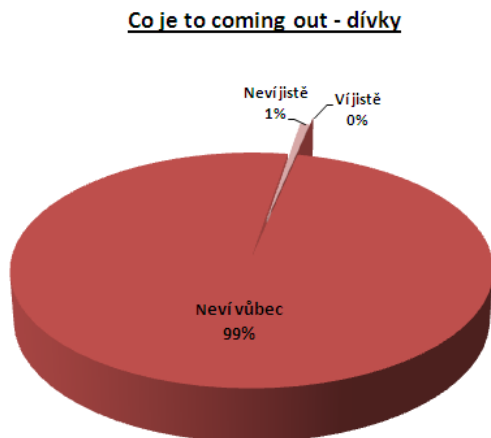
svou oblību u chlapců také kondom, který je z uvedených antikoncepčních metod po hormonální antikoncepci skutečně nejspolehlivější. Stejně jako u dívek klesá oblība poševního pesaru. Zatímco u dívek je nitroděložní tělísko zastoupeno ve všech věkových kategoriích zhruba stejně, u chlapců důvěra k němu s věkem stoupá.

Tabulka 2. Nejspolehlivější antikoncepce - chlapci

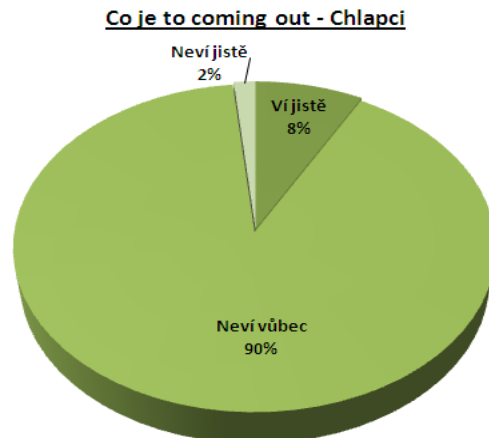
Nejspolehlivější druh antikoncepce, pro zábránění početí - Chlapci (%)				
	15 let	16 let	17 let	18+ let
Hormonální antikoncepce	57,14	64,86	55,76	33,69
Mužský kondom	28,57	48,64	55,76	60,86
Nitroděložní tělísko	0	5,4	25	22,82
Poševní pesar	28,57	2,7	7,69	1,08
Ženský kondom	0	2,7	17,3	14,13
Přerušovaná soulož	0	0	3,84	6,52

Možnosti, kterými se lze nakazit virem HIV, tím se zabývala další z otázek této kategorie. Správné odpovědi byly z matky na plod, z krve a spermatem. Nejčastější odpovědi u chlapců i dívek bylo správně z krve, obě hodnoty se blížili k 90 %. Dívky i chlapci se ve frekvenci správných odpovědí příliš nelišili. Obě skupiny odpovídali vcelku správně. Jedinou špatnou a poměrně často udávanou odpovědí bylo, že se virem HIV mohou nakazit podáním transfúze. Ano, tato možnost není zcela vyloučena, zejména v rozvojových zemích, ale v našich poměrech je zcela nepravděpodobné nakazit se virem HIV touto metodou. Chlapci i dívky přitom možnost označili téměř v 50 % případů.

Další otázky byly otevřené. První z nich se ptala na výraz coming out. Význam pojmu se probírá již na základních školách, nejpozději však v sexuální výchově na střední škole. Následující grafy znázorňují, že mladí lidé netuší, co to coming out je. Výsledky byly na obou stranách téměř vyrovnané.

Graf 9. Coming out - dívky

Graf 10. Coming out - chlapci

Popsat rozdíl mezi transvestitou a transsexuálem bylo pro respondenty o poznání snažší. V této kategorii září chlapci. Ti v celých 37 % uměli rozdíl bezpečně vysvětlit. Okolo 42 % chlapců vůbec nedovedlo rozdíl uvést. Zbytek bylo zhodnoceno jako neví jistě. Což znamená, že rozdíl vysvětlili s drobnými nepřesnostmi. Větší procento dívek vůbec nedokázalo vysvětlit rozdíl mezi těmito výrazy a to v 38 %. Spolehlivě zvládlo vysvětlit výrazy jen 30 % dívek.

Následující kapitola ukázala, že znalosti dnešních mladých lidí nejsou tak kvalitní, jak si myslí oni. Předávání informací mezi přáteli a získávání z internetu vede často k mylným domněnkám a tím k rizikovému chování mladých.

4.3 Postoje

Následující informace vypovídají o postojích mladých lidí nejen ve vztahu k sexualitě, ale také ve vztahu k rodině. První otázkou této série je komu by se mladí svěřili se svými intimními problémy. Označeno mohlo být více odpovědí, proto součet nedává 100 %.

Vyplynulo, že ani jedna skupina dotazovaných by se nesevěřila svému učiteli. Naopak nejčastěji se adolescenti svěřují svým přátelům a spolužákům. Ani rodiče si v této oblasti nevedou špatně. Chlapci se jim svěřují v 52 % a dívky dokonce v 62 %. Obě skupiny využili možnosti odpovědi jiná osoba, přičemž jednoznačně nejčastěji se zde udával partner či partnerka. Objevili se i odpovědi jako babička či teta.

Následující tabulky znázorňují frekvenci respondentů, kteří již měli pohlavní styk.

Tabulky jsou rozděleny nejen dle pohlaví, ale také podle věku. Od 16 let věku se u dívek objevuje zahájený sexuální život v 60 %. I když dívek, kterým je nad osmnáct let je 40 %, které ještě pohlavní styk neměly, což je poměrně vysoké číslo.

Tabulka 3. Pohlavní styk dle věku - dívky

Měl jsi už pohlavní styk, rozdělení dle věku - Dívky (%)				
	15 let	16 let	17 let	18+ let
Ano	42,85	60	61,53	60
NE	57,14	40	38,46	40

U chlapců je docela velké procento patnáctiletých, kteří ještě pohlavní styk neměli. Oproti dívkám tedy chlapci začínají žít, ve velkém procentu případů, sexuálním životem až za hranicí 16 let. Naopak je vyšší procento zastoupení pohlavního styku od šestnácti let u chlapců. Což svědčí o větší zdrženlivosti dívek se zahájením pohlavního života.

Tabulka 4. Pohlavní styk dle věku - chlapci

Měl jsi už pohlavní styk, rozdělení dle věku - Chlapci (%)				
	15 let	16 let	17 let	18+ let
Ano	28,57	70,27	84,61	85,86
NE	71,43	29,73	15,39	14,14

Na otázku, co považují respondenti za svou první sexuální zkušenost, odpovídali chlapci v 67 %, že zaujímá první místo pohlavní styk, u dívek je tato odpověď zastoupena také v nadpoloviční většině, a to v 59 %.

Respondenti v předchozích kapitolách uváděli své vrstevníky jako nejčastější zdroj informací, nejdůvěryhodnější zdroj informací a jako ty právě k svěřování se se svými intimními problémy. Na otázku, zda si myslí, že mají podobné sexuální zkušenosti jako jejich kamarádi odpovídali následovně. Dívky ve 40 % si myslí, že ano. Stejně procento dívek neví, jaké sexuální zkušenosti mají jejich přátelé. Zbytek, tzn. 20 % dívek si myslí, že má zkušenější přátele, než jsou ony samotné. Chlapci ve 44 % odpovídají, že mají stejné srovnatelné zkušenosti se svými přáteli. Celých 48 % z nich neví, jaké sexuální zkušenosti jejich přátelé mají. Odpověď neví, je v obou případech vysoká vzhledem ke skutečnosti, že vrstevníci jsou jednou z nejfrekventovanějších možností, jak získat informace a nechat si poradit.

Sedmnáctá otázka se ptá na postoj adolescentů k sexu. Táže se, co pro ně sex znamená. Odpovědi jsou znázorněny graficky v následujících grafech.

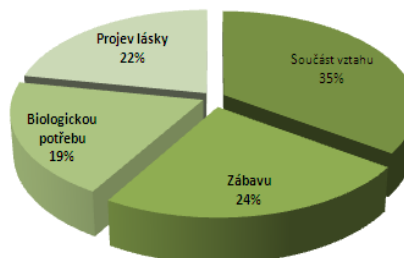
Dívky mají sex v největším procentu zastoupení za součást vztahu. Jen čtvrtina dívek považuje sex za projev lásky. Téměř stejný názor na sex jako součást vztahu mají chlapci. Pro chlapce je však, oproti dívkám, sex zábavou.

Za co považuješ sex? - Dívky (%)

Graf 11. Význam sexu - dívky

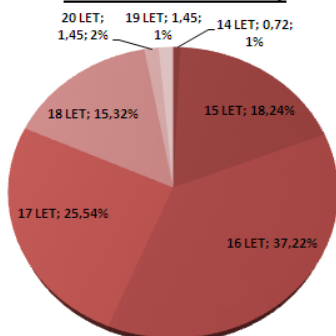
Za co považuješ sex? - Chlapci (%)

Graf 12. Význam sexu - chlapci

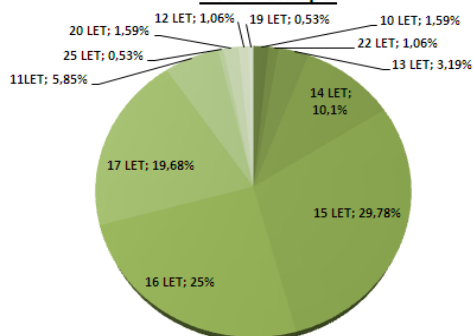
Názory na to, kdy začít sexuální život se u chlapců i dívek značně liší. Chlapci oproti dívkám měli daleko větší rozptyl odpovědí. Zatímco dívky pouze v jednom procentu považují vhodný čas k zahájení pohlavního života ještě před patnáctým rokem života, u chlapců bylo toto procento daleko vyšší, až k 23 %. Nejnižší věk u dívek byl udán na 14 let, stejně tak u chlapců. Chlapci udávali i nižší věk, ale procento odpovědí je velmi malé na to, aby bylo považováno za plnohodnotnou odpověď. Extrémů dosahoval i nejvyšší věk, kdy začít sexuální život. Zatímco dívky uvedly jako vhodnou hranici k začátku pohlavního života na maximálně 20 let, někteří chlapci udávali až 25 let. Nejfrekventovaněji se ale objevoval věk u dívek v 16 letech a u chlapců v 15 letech. Otázka je zpracována graficky. Opět jsou grafy rozděleny dle pohlaví.

V kolika letech je správné začít sexuální život - Dívky

Graf 13. Názor na věk – dívky

V kolika letech je správné začít sexuální život - Chlapci

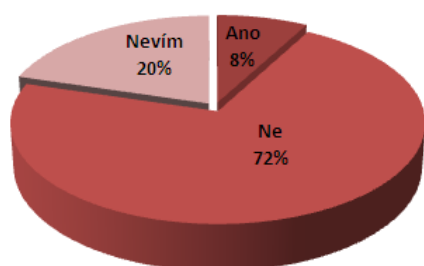

Graf 14. Názor na věk - chlapci

Další z otázek se ptá, jaký názor mají adolescenti na vztah dvou dospělých lidí. Konkrétně se ptá, o co v jejich vztahu především jde. U chlapců se objevuje větší frekvence odpovědí, že o lásku a to v 45 %. Stejně procento chlapců si myslí, že jde stejně tak o sex jako o lásku. Dívky lásku udávaly jen v 30 %. Přes 50 % dívek si myslí, že jde o obojí stejně. Podrobnější výsledky jsou uvedeny v tabulce č. 5 v příloze.

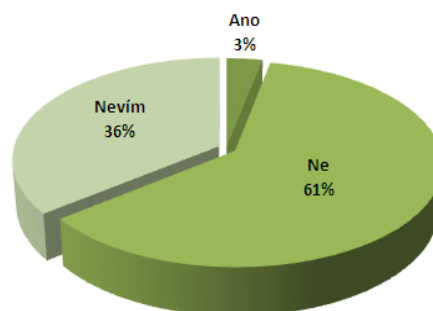
Poslední otázka se ptá, zda je nutné při zakládání společné domácnosti vstupovat do manželství. V teoretické části práce bylo řečeno, že vztahy na zkoušku mají nejnižší procento jeho úspěšného trvání. Stejně tak uzavření sňatku po předchozí zkušenosti s vedením domácnosti společně s partnerem má nižší úspěšnost než přímo uzavřená manželství. Z výsledků ale vyplývá, že názor mladých lidí je přesně opačný. Podle většiny odpovědí je jasné, že uzavírání manželství je pro současné adolescenty při zakládání společné domácnosti zbytečné.

Je nutné vstupovat do manželství, když spolu dva lidé chtějí žít? - Dívky

Graf 15. Vstup do manželství – dívky

Je nutné vstupovat do manželství, když spolu dva lidé chtějí žít? - Chlapci

Graf 16. Vstup do manželství - chlapci

Diskuze

Hlavními cíly práce bylo zjistit, jak kvalitní jsou vědomosti, zdroje informací a postoje v oblasti sexuální výchovy u žáků středních škol, tj. mladých lidí ve věku od 15 do 19 let. Druhým cílem bylo zjistit vliv získaných vědomostí na vytvoření hodnotových postojů v sexuálním chování mládeže, konkrétně v oblasti antikoncepce.

Průzkumem se zjistilo, že vědomosti mladých lidí jsou na dobré úrovni. Ačkoliv jsou otázky, ve kterých nemají úplně jasno. Například velké procento respondentů si myslí, že se virem HIV mohou nakazit transfúzí. Mnoho z nich nezná ani odborné výrazy jako je coming out. Rozdíly mezi transvestitou a transsexuálem také zodpoví přesně menší procento dotazovaných. Co se týká informačních zdrojů, které mladí lidé využívají, nejčastěji označovanou odpovědí byli přátelé a internet. Tyto informační zdroje jsou vysoce nespolehlivé. Navíc jim respondenti přikládají také největší váhu, a to i v případě, že neví, jaké zkušenosti jejich přátelé mají. V průzkumu prováděném Málkovou v roce 2011 vyplynulo naopak, že žáci nejčastěji přicházejí k informacím ve škole, druhou nejčastější odpovědí byli opět kamarádi. Průzkum Málková prováděla na dvou školách, které mezi sebou vzájemně srovnávala. Ve škole označené v jejím průzkumu jako škola B, studenti označili jako další informační zdroj internet. Srovnání těchto dvou průzkumů ukazuje, že přátelé a vrstevníci jsou nejčastějším zdrojem informací (Málková, 2011).

Informace, kterým přikládají adolescenti největší váhu, tj. kterým nejvíce důvěřují, přicházejí opět od kamarádů. V teoretické části práce bylo psáno, že informace získávané od přátel, spolužáků, z internetu a médií jsou nejméně věrohodné a je třeba je usměrňovat. Vhodným usměrňovacím činitelem jsou rodiče a učitelé. Přičemž z průzkumu vyplynulo, že informace od učitelů nemají pro respondenty téměř žádnou váhu. Mnohem lépe jsou na tom rodiče, i když v porovnání s přáteli respondentů jsou na tom o poznání hůře. V porovnání s Málkovou jsou tyto informace srovnatelné. V průzkumu, který prováděla ve škole B vyšli přátelé jako nejvěrohodnější zdroj, následoval internet a poté škola. Škola A v průzkumu dopadla lépe, protože většina studentů označila za nejvěrohodnější školu, poté rodiče a ve třetím případě kamarády (Málková, 2011).

Z průzkumu dále vyplynulo, že se respondenti svým vrstevníkům svěřují se svými problémy o poznání častěji než jiným lidem. Jako druzí bývávají označeni rodiče, a to i v průzkumu prováděném Málkovou.

Ačkoliv se adolescenti nejčastěji svěřují svým vrstevníkům, nechávají si od nich radit a považují jejich rady za nejdůvěryhodnější, velké procento z nich ani neví, jaké sexuální zkušenosti tito rádci mají. Zaostali za ostatními si připadá malé množství respondentů, a to i v průzkumu od Málkové. V průzkumu ale vyšlo najevo, že zhruba polovina respondentů neví, jaké sexuální zkušenosti mají jejich kamarádi. Málková možnost neví ve svém dotazníku neudávala, proto v jejím průzkumu vyšlo velké procento odpovědí, že se respondenti cítí být vzhledem ke svým vrstevníkům srovnatelně zkušení (Málková, 2011).

Předpoklad, že se respondenti budou raději svěřovat vrstevníkům než rodičům, učitelům a jiným odborníkům je tedy správný. Nepotvrdil se předpoklad, že respondenti budou prisuzovat největší váhu informacím získaných od rodičů a školy. Průzkum ukázal, že v této oblasti jsou nejdůvěryhodnější zdroje pro respondenty přátelé.

Zajímavé výsledky byly i v oblasti věku a začátku pohlavního života. V průzkumu byla otázka, kdy je podle respondentů nejvhodnější začít pohlavní život. Zatímco dívky měly rozptýl od 14 do 20 let, chlapci udávali rozptýl daleko větší, a to od 10 do 25 let. Podle chlapců je nejvhodnější věk k zahájení pohlavního života patnáct let. Dívky se nejčastěji shodly na věku šestnáct let.

Uzavírání manželství, při zakládání společné domácnosti, je podle většiny dotazovaných zbytečné. Výzkum prováděný Šulovou přitom ukázal, že manželství uzavřená po předchozím soužití v jedné domácnosti jsou náchylnější k rozvodu, oproti manželstvím uzavřeným přímo.

. Zjistilo se, že dívky mají s rostoucím věkem větší zodpovědnost při výběru vhodné antikoncepce. Chlapci naopak se zvyšujícím se věkem přecházejí na méně spolehlivé metody, i když v první linii se drží kondom. Zajímavé byly výsledky v souvislosti s přerušovanou souloží. I když jen malé procento dotazovaných označilo tuto odpověď, je patrný rozdíl mezi dívkami a chlapci. Zatímco některé patnácti a šestnáctileté dívky označily přerušovanou soulož za spolehlivou, starší dívky ji neoznačily ani v jediném případě. U chlapců byl trend opačný. Patnácti a šestnáctiletí chlapci neoznačili tuto možnost ani jednou, u starších chlapců se již objevila. U osmnáctiletých chlapců dokonce v téměř 7 %. To potvrzuje předpoklad, že se dívky budou chovat zodpovědněji než chlapci.

Závěr

Závěrem lze říci, že sexuální výchova je velmi důležitá součást vzdělání každého člověka. Průzkum ukázal, že byť sexuální výchova v rodinách probíhá, není v mnoha případech pro mládež dostačující. Stále velmi často dochází k výměně nepřesných informací mezi vrstevníky. Klíčovou roli by proto měla hrát ve výchově škola. Z průzkumu vyplynulo, že adolescenti přisuzují informacím ze školy nižší důležitost než informacím získaných od kamarádů. Výuku sexuální výchovy je tedy třeba zaměřit spíše na postoje než na dovednosti a vědomosti. Jak průzkum ukázal, informace, které nejsou pro žáky důležité, si respondenti stejně nepamatovali (výraz coming out, nebo vysvětlení rozdílu mezi transvestitou a transsexuálem). Stejně tak důvěra v informace získané prostřednictvím učitelů je velmi nízká, což může svědčit o neosobním přístupu učitelů k sexuální výchově a k žákům. Odborníci citovaní v teoretické části práce uvádí, že sexuální výchova by měla probíhat v individuální rovině. Tedy přístup k ní by se měl žák od žáka lišit. Individualizace výuky zvyšuje důvěru mezi žákem a učitelem a tím i k informacím od něj získaným.

Hlavními cíly sexuální výchovy je formovat žákovu osobnost, vést ho k zdravému životnímu stylu a odložit začátek párového sexuálního života. Z průzkumu ale vyplynulo, že někteří z respondentů, zejména chlapci (10%), si myslí, že vhodným věkem k zahájení sexuálního života je období okolo 14 let, což je dokonce pod zákonnou hranicí. Na vině může být tlak médií nebo vliv vrstevníků. Velká část dotazovaných přitom vůbec neví, jaké zkušenosti v oblasti sexuality jejich vrstevníci mají. Hodnoty odpovědí nevím dosahovali v obou případech přes 40 %.

Sexuální výchova ve škole by se tedy rozhodně ve školách vyučovat měla. Změnit by se měl ale přístup škol a učitelů. I když je sexuální výchova průřezovým tématem objevujícím se v řadě vyučovacích předmětů, její výuka by měla probíhat promyšleně a ctít principy důvěry a aktivity žáka. Důvěra se v žákovi dá vzbudit především individuálním přístupem k výuce tohoto předmětu.

Souhrn

V teoretické části práce jsou zmíněny vědecké poznatky řady odborníků. Zmíněny jsou zde i názory na výuku sexuální výchovy, ať už kladné či záporné. Názory těchto odborníků jsou vždy podpořeny výzkumy, které většinou sami prováděli, popřípadě jejich letitými zkušenostmi.

Cílem práce bylo zjistit, jaký vliv má sexuální výchova na rozvoj sexuality mládeže. Z průzkumu vyplynulo, že sexuální výchova ve škole nemá na rozvoj sexuality až takový vliv, jako sexuální výchova v rodině. Teoretické informace sdělené školou o základních pojmech jako je transsexualita, coming out většinou nemají vzdělávací hodnotu. V současné době je v České republice velké procento dětí, které žijí v neúplných rodinách nebo v rodinách s nevlastním rodičem, což má vliv na jejich postoje, co se týká emocionální stránky sexuality. I přes toto zjištění vyšlo dále najevo, že v rodinách mládež nedostává tolik informací, kolik by potřebovala. Z čehož lze vyčíst, že výchovný a vzdělávací vliv školy je nezbytný. Informace poskytované školou by však měly obsahovat méně teoretických pouček a zaměřovat se spíše na utváření hodnotných postojů.

Summary

In the theoretical part of this work are mentioned a number of science professionals. Mentioned here are the views on sex education, either positive or negative. The views of these experts are always supported by research, mostly conducted themselves, or their years of experience.

The aim was to determine the effect on the development of sex education of youth sexuality. The survey showed that sex education in schools has on the development of sexuality to influence such as sex education in the family. Theoretical information communicated by the school on basic concepts such as transsexuality, coming out usually do not have educational value. Currently in the Czech Republic, a large percentage of children living in single-parent families or families with the step-parent, which affects their attitudes as to the emotional aspects of sexuality. Despite these findings it was also clear that young people in families lacking much information would be needed. Of which can be seen that the educational impact of school and education is necessary. Information provided by the school, however, should contain less theoretical precepts and focus instead on the formation of valuable attitudes.

Seznam použité literatury

1. ANCHELL, Melvin. *Důvody, proč neučit sexuální výchovu*. Praha : Hnutí pro život ČR, 2010. 92 s. ISBN 978-80-904144-1-9.
2. HAJNOVÁ, Růžena, KLEINOVÁ Stanislava. *Průvodce sexuální výchovou pro základní a střední školy*. Vyd. 1. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2002, 86 s. ISBN 80-701-3359-7.
3. JANIŠ, Kamil, ČÍŽKOVÁ, Šárka. *Slovník frekventovaných pojmů k rodinné a sexuální výchově*. 1. Hradec Králové : Gaudeamus, 2007 a. 58 s. ISBN 978-80-7041-153-7.
4. JANIŠ, Kamil, MARKOVÁ, Dagmar. *Příspěvek k základům sexuální výchovy*. 1. vyd. Hradec Králové : Gaudeamus, 2007 b. 76 s. ISBN 978-80-7041-621-1.
5. JANIŠ, Kamil. *Učební text k problematice rodinné a sexuální výchovy*. 1. vyd. Hradec Králové : Gaudeamus, 2008. 116 s. ISBN 978-80-7041-898-7.
6. JANIŠ, Kamil. *Úvod do sexuální výchovy*. 1. vyd. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2005, 93 s. ISBN 80-724-8305-6.
7. JANIŠ, Kamil. *Z dějin sexu a erotiky, aneb, Co jsme se ve škole neučili*. 1. vyd. Hradec Králové: Lupus, 2004, 382 s. ISBN 80-903-5090-9.
8. JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita : Vývoj a úskalí*. 1.vyd. Praha : Grada, 2008. 285 s. ISBN 978-80-247-2284-9.
9. JAŠKOVÁ, Olga. *Sexuální výchova v rodině a ve škole*. Brno, 2009. Dostupné z: <https://portal.utb.cz/wps/portal/prohlizeni>. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.

10. KERNBERG, Otto F. *Normální a patologická láska : pohled současné psychoanalýzy*. druhé. Praha : Potrál, 2011. 232 s. ISBN 978-80-7367-892-0.
11. KOHOUTEK, Rudolf. *Metoda dotazníku pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: CERM, 1998, 30 s. ISBN 80-720-4067-7.
12. MACEK, Petr. Obsah ideálu sebe u adolescentů. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, Bratislava: Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, 22, 6s. 485-497. ISSN 0555-5574. 1987.
13. MACHOVÁ, Jitka, HAMANOVÁ, Jana. *Reprodukční zdraví v dospívání*. 1. vyd. Praha: H a H Vyšehradská, 2002. ISBN 80-86022-94-3.
14. MACHOVÁ, Jitka, MARÁDOVÁ, Hana. *Výchova ke zdravému životnímu stylu: základy sexuální výchovy*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998. ISBN 80-86039-63-3.
15. MÁLKOVÁ, Jana. *Sexuální výchova: vztah mezi informovaností a sexuálním chováním dospívajících*. Brno, 2011. Dostupné z: [http://is.muni.cz/th/364820/fss_m/Diplomova_prace.pdf?info=1&zpet=http://theses.cz/vyh/ledavani/?search=Sexuální výchova: vztah mezi informovaností a sexuálním chováním dospívajících&start=1](http://is.muni.cz/th/364820/fss_m/Diplomova_prace.pdf?info=1&zpet=http://theses.cz/vyh/ledavani/?search=Sexuální+výchova:+vztah+mezi+informovaností+a+sexuálním+chováním+dospívajících&start=1). Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Aleš Burjanek, PhD
16. ŠILEROVÁ, Lenka. *Sexuální výchova : Jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě*. 1. vyd. Praha : Grada, 2003. 104 s. ISBN 80.247-0291-6.
17. ŠULOVÁ, Lenka, WEISS, Petr. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha : Maxdorf, 2011. 423 s. ISBN 978-80-7345-238-4.
18. TROJAN, Ondřej. *Jak mluvit s dětmi o sexu : Rádce pro rodiče a učitele*. 1. vyd. Praha : Fragment, 2009. 152 s. ISBN 978-80-253-0833-2.

Internetové zdroje

Statistiky: Gender: demografie. Český statistický úřad [online]. 2010, 31.12.2010 [cit. 2012-06-18]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_obyvatelstvo

Výbor na obranu rodičovských práv. *VORP* [online]. 2012. vyd. 2012 [cit. 2012-06-18]. Dostupné z: <http://www.vorp.cz/nazory-odborniku/>

Hnutí pro život. *Prolife* [online]. 2012 [cit. 2012-06-18]. Dostupné z: <http://www.prolife.cz/?a=11&id=9>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – dotazník pro adolescenty ve věku od 15-19 let

Příloha č. 2 – tabulky s celkovými výsledky

Příloha č. 1

Anonymní dotazník pro žáky ve věku 15 – 18 let

Vážený respondente,

dovoluji si Vás požádat o vyplnění následujícího dotazníku, který je součástí výzkumu mé diplomové práce. Téma diplomové práce je: Sexuální výchova a její vliv na rozvíjející se sexualitu mládeže.

Dotazník je anonymní a uvedené údaje budou použity jen pro výše uvedený účel.

Vyplnění dotazníku Vám zabere nejvíce 10 – 15 min.

Děkuji za laskavou spolupráci, **Lucie Pernická**, studentka 2. ročníku oboru Učitelství odborných předmětů pro střední zdravotnické školy na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

Označte vždy jen jednu odpověď, pokud není uvedeno jinak.

1. Jsem

Dívka

Chlapec

2. Je mi

15 let

16 let

17 let

18 a více let

3. Informace o sexualitě získávám nejčastěji (možno označit více odpovědí)

Ve škole

Od rodičů

Od přátel

z internetu

z médií

z časopisů

Z jiných zdrojů (uved'te jakých).....

4. Kterým informacím přisuzuji největší váhu (možno označit více odpovědí)

od učitelů

od rodičů

od přátel

informacím z internetu

z médií

z časopisů

Informacím z jiných zdrojů (uved'te jakých)

5. Doma se s rodiči o sexu

- bavíme často a bez zábran bavíme, ale ne moc často
 nebavíme, protože se stydím nebavíme, protože se rodiče stydí

6. Informace, které jsem získal(a) ve škole

- byli pro mě zcela nové něco bylo nové, něco už jsem věděl
 nic nového mi to nepřineslo

7. Sexuální výchova se začala vyučovat

- právě včas mohlo se začít dříve
 moc brzy, mohlo se ještě počkat

8. Zaškrtni, která antikoncepční metoda chrání před sexuálně přenosnými chorobami:

- hormonální antikoncepce mužský kondom
 poševní pesar nitroděložní tělísko
 ženský kondom přerušovaná soulož (ejakulát nevnikne do těla ženy)

9. Zaškrtni nejspolehlivější druh antikoncepce, co se týká zabránění početí

- hormonální antikoncepce mužský kondom
 nitroděložní tělísko poševní pesar
 ženský kondom přerušovaná soulož

10. Označ možnosti, kterými by ses mohl nakazit virem HIV (možno označit více odpovědí)

- poševní sekret z matky na plod
 slinami z krve
 spermatem použitím stejného příboru
 líbáním transfúzí

11. Napište, co si myslíte, že je coming out

.....
.....
.....

12. Zkuste vysvětlit rozdíl mezi transsexuálem a transvestitou

.....
.....
.....

13. Kdybych se měla někomu svěřit s intimními problémy, byl by to (možno označit více odpovědí):

- rodič spolužák či přítel
 učitel, vychovatel lékař
 jiná osoba (napiš jaká)

14. Měl jsi již pohlavní styk?

- ano ne

15. Za svou první sexuální zkušenost považuješ

- první polibek prohlížení porno časopisu
 první pohlavní styk něco jiného (co?)
.....
 ještě jsi neměl žádnou sexuální zkušenost

16. Máš podobné sexuální zkušenosti jako tví kamarádi?

- ano ne
 nevím

17. Sex považuješ za (možno označit více odpovědí):

- součást vztahu zábavu
 biologickou potřebu za projev lásky

18. V kolika letech je podle tebe ideální začít sexuální život?

-

19. Ve vztahu dospělých lidí jde podle tebe upřímně hlavně o:

lásku

sex

o obojí stejně

o něco úplně jiného (co?)

.....

20. Když spolu chtějí dva lidé žít, je podle tebe nutné vstupovat do manželství? A proč?

ano, protože

ne, protože

nevím

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Lucie Mráčková
Katedra:	Katedra antropologie a zdravotní vědy
Vedoucí práce:	MUDr. Kateřina Kikalová, PhD.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Vliv sexuální výchovy na rozvoj sexuality u adolescentů
Název v angličtině:	Influence of sex education on sexual development in adolescents
Anotace práce:	Tato práce je zaměřena na vliv sexuální výchovy na rozvoj sexuality u adolescentů. Zkoumá vliv nejen školní sexuální výuky, ale také vliv rodiny a vrstevníků.
Klíčová slova:	Sexualita, Sexuální výchova, Rodina, Škola, Adolescence
Anotace v angličtině:	This work is focused on the impact of sex education on sexual development in adolescents. Examines the impact of not only school sex education, but also the influence of family and peers.
Klíčová slova v angličtině:	Sexuality, Sex Education, Family, School, Adolescence
Přílohy vázané v práci:	Anonymní dotazník pro žáky od 15-18 let Tabulky četností odpovědí
Rozsah práce:	54
Jazyk práce:	Český

